

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI'NDA PEND-NÂMELER ve

LEVH-NÂME: İNCELEME - METİN

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

ÖMER FARUK YİĞİTEROL

BURSA – 2017

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

**TÜRK İSLAM EDEBİYATI'NDA PEND-NÂMELER ve
LEVH-NÂME: İNCELEME – METİN**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ömer Faruk YİĞİTEROL

Danışman:

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

BURSA – 2017

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı'nda 701522023 numaralı Ömer Faruk Yiğiterol'un hazırladığı "Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme - Metin " konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 21.../08./2017. günü 16:00 - 16:50 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin^{başarılı}... (başarılı/~~başarısız~~) olduğuna^{oybirliği}..... (oybirliği/~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Prof. Dr. Bilal Kemikli

Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Ali Öztürk

İstanbul Üniversitesi

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Akçay

Uludağ Üniversitesi

21.../08./2017.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 07/08/2017

Tez Başlığı / Konusu: Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme - Metin

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ..143... sayfalık kısmına ilişkin, 07/08/2017 tarihinde şahsım tarafındanTurnitin..... adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 1... 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve imza

Adı Soyadı: Ömer Faruk YİĞİTEROL

Öğrenci No: 701522023

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı:

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

07/08/2017

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Türk İslam Edebiyatı’nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme - Metin ” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynakların usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Ömer Faruk YİĞİTEROL
Öğrenci no : 701522023
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Türk İslam Edebiyatı
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Ömer Faruk Yiğiterol

Üniversite : Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları

Bilim Dalı : Türk İslam Edebiyatı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : IV+160

Mezuniyet Tarihi :/...../20.....

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Bilal Kemikli

TÜRK İSLAM EDEBİYATI'NDA PEND-NÂMELER ve

LEVH-NÂME: İNCELEME – METİN

Bu çalışma, Türk İslam Edebiyatı'na ait bir yüksek lisans tezidir. Toplamda IV+160 sayfadan oluşmaktadır. Üç bölüme ayrılan bu tez, klasik bir inceleme-metin çalışması olarak adlandırılabilir.

Tezde incelenen eser, kütüphane kayıtlarının aksine müellif olduğu ispatlanmaya çalışılan Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde'nin *Levh-nâme* adlı eseridir. *Levh-nâme*, 1744 yılında kaleme alınmıştır. Mesnevi nazım şekliyle yazılan bu eser, bir pend-nâme örneğidir. Toplamda 779 beyitten meydana gelmiştir. Eser, çeşitli başlıklarla farklı ahlaki konulardan bahsetmektedir. Bu özelliğiyle Attar'ın *Pend-nâme*'si ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada, pend-nâmeler hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda edebiyatımızdaki pend-nâme örnekleri tablo hâlinde yüzyıllara göre sıralanmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında, ünik bir nüsha olan *Levh-nâme*'nin hem şekil hem de muhteva özelliklerinden bahsedilmiş ve metin transkripsiyonu yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Levh-nâme, Nasihat-nâme, Pend-nâme, Muhammed Müftîzâde

ABSTRACT

Name and Surname : Ömer Faruk Yiğiterol
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Islam History and Arts
Branch : Turkish Islamic Literature
Degree Awarded : Master
Page Number : IV+160
Degree Date :/...../20.....
Supervisor : Prof.Dr. Bilal Kemikli

PEND-NÂMES IN TURKISH ISLAMIC LITERATURE and LEVH-NÂME: EXAMINATION - TEXT

This study is a master-thesis on the field of Turkish Islamic Literature, and contains IV +160 pages. The study is divided into three chapters which can be addressed as a classical text examination.

Contrasting literature, the literary work *Levh-nâme* which was studied in this thesis belongs to Muhammed Müftizâde. Written in 1744, *Levh-nâme*, the text was designed in the frame of mesnevi poetry and it is an example for pend-nâme. It consists of 779 couplet. This literary work is about moral issues. From this aspect it has a similar characteristic with Attar's *Pend-nâme* itself.

In this study, information about pend-nâme was provided. Besides, the pend-nâmes in Turkish literature was as well part of its chronology. As unique copy, *Levh-name* was studied with regard to both form and content, and transcribed afterwards.

Keywords:

Levh-name, Literature of Advice, Pend-name, Muhammed Müftizade

ÖN SÖZ

“İlim öğrenmek için yola çıkan bir kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır.”

Küçük yaşlarda öğrendiğim bu hadis, lise eğitimim için evden ayrıldığım ilk andan yüksek lisansımı tamamladığım bu ana kadarki eğitim hayatım boyunca, manevi anlamda güçlü kalmamı sağlamıştır. İlimin, hem bu dünya hem ahiret için tutunacak güçlü bir dal olması, gurbetin, özlemin ve türlü zorlukların aşılmasını kolaylaştırmıştır.

Edebiyatın, hayat ve dinle doğrudan kurduğu ilişki, her daim cezbedici olmuştur. Eğitim anlamında edebiyat bölümünü seçmemde, lisedeki edebiyat öğretmenlerimin büyük katkısı olmuş, onlara beslediğim sevgi, edebiyata ısınmamı sağlamıştır. Lisans eğitimim döneminde, özellikle Eski Türk Edebiyatı derslerinde, beyit şerhlerindeki anlam derinliği, ilahî aşkın anlatılış şekli, kullanılan mazmunlar, edebiyata daha fazla ilgi duymamda büyük pay sahibi olmuştur. O dönemden itibaren, akademik anlamda bu alana yönelme fikri, aklımın bir köşesinde filizlenmeye başlamıştır. Bir alanda uzmanlaşmak, bir alanda kendini yetiştiriyor olmak, alan hâkimiyetine sahip olmak ve en önemlisi bunları sevdiğiniz bir bölümde yapıyor olmak, şüphesiz bir ilim talibi için büyük bir fırsat ve büyük bir nimettir.

Uzun ve yorucu bir tez konusu arama çalışmasının ardından, metin merkezli bir tür incelemesi olan tez konusuna, danışman hocam Prof. Dr. Bilal Kemikli'nin onayı ile karar verdik. Bu tür bir çalışmanın tercih edilmesinin sebebi; var olan, bilinen bir eser veya konu üzerine bir şeyler söylemek ya da söylenmişin üzerine tekrar bir şeyler söylemek değil, bilinmeyen bir eseri tanıtarak yeni bir şeyler ortaya koyma düşüncesidir. Nitekim bu istek sonucu, daha önce çalışılmamış olan bir eseri, önce rafından indirerek tezgâhımıza koymuş olduk, ardından da ilim camiasının istifadesine sunmaya çalıştık. Elimizden geldiği ölçüde, eseri latinize ederek türü hakkında da bilgi vermeye çalıştık. Eserin müellifinin, kayıtlara yanlış geçirildiğinin tespitinde ve asıl müellifi arama çalışmalarında da önemli tecrübeler edinmiş olduk.

Akademik anlamda ilk mahsul olarak gördüğüm bu tez çalışmasında desteklerini eksik etmeyen arkadaşlarım Saleh Jaradat, Burak Eren Erarslan, Tuğba Kuşbudu ve Vural Akboğa'ya; yardımlarını ve tavsiyelerini esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Ali

Öztürk, Yard. Doç. Dr. Ali İhsan Akçay ve Arş. Gör. Olcay Kocatürk'e; öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışman hocam Prof. Dr. Bilal Kemikli'ye ve maddi manevi desteklerini her zaman hissettiren, varlıklarına şükrettiğim aileme, şükranlarımı sunuyorum.

Ömer Faruk Yiğiterol

Bursa – 2017

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

(MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ)

1. MÜELLİFİN HAYATI ve ESERLERİ.....	7
1.1 ESERİN MÜELLİFİ KİMDİR?	7
1.2 KÜLTÜR TARİHİMİZDEKİ MÜFTİZÂDELER.....	10
1.3. MEVLÂNÂ MUHAMMED EMİN MÜFTİZÂDE: HAYATI - ESERLERİ.....	13
1.3.1. Müftizâde'nin Hayatı	13
1.3.2. Müftizâde'nin Eserleri	15

İKİNCİ BÖLÜM

(PEND-NÂMELER ve LEVH-NÂME)

2. PEND-NÂMELER ve LEVH-NÂME	17
2.1. PEND-NÂMELER	17
2.1.1. Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler	22
2.1.2. Attâr'ın Pend-nâme'sine Yapılmış Şerh ve Tercüme Eserler.....	32
2.2. LEVH-NÂME	33
2.2.1. Levh-nâme'nin Şekil Özellikleri	33
2.2.2. Levh-nâme'nin Muhteva Özellikleri	33
2.2.3. Eserdeki İktibaslar	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

3. TRANSKRİPSİYONLU METİN	46
SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA	158

GİRİŞ

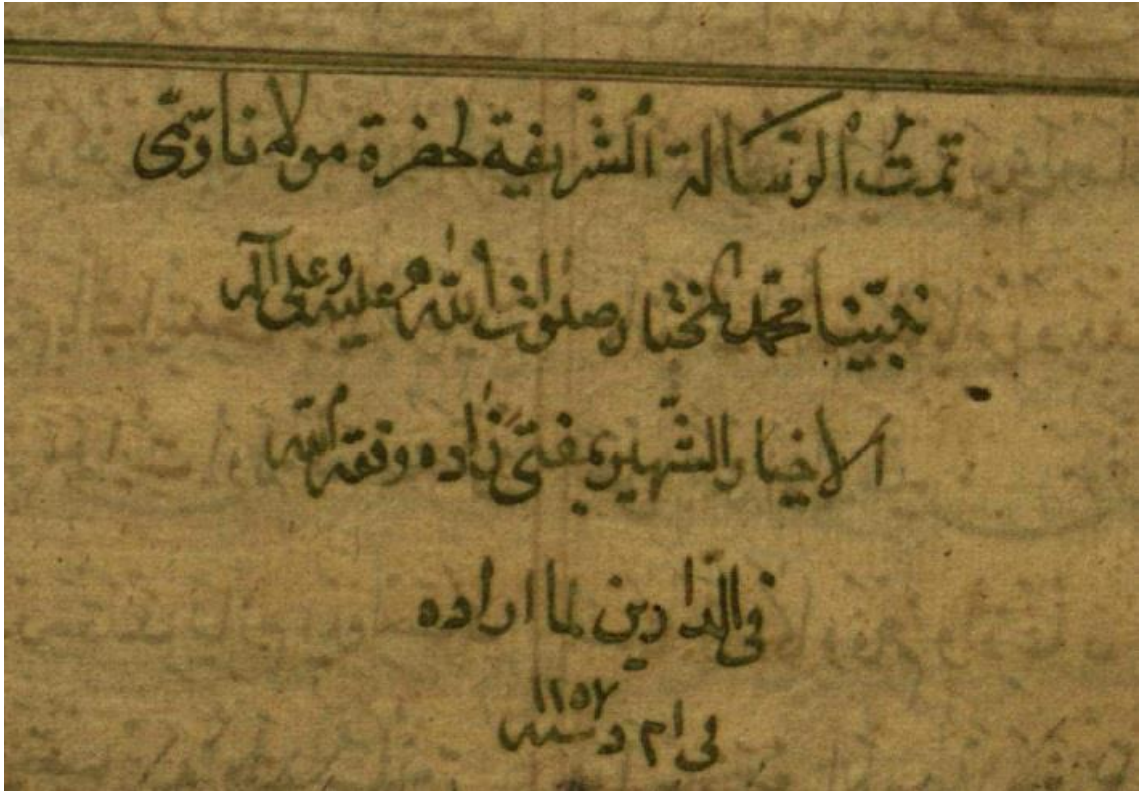
GİRİŞ

Türk İslam Edebiyatı, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte başlayan, ilk yazılı eserlerini 11. yüzyılda veren, günümüze kadar aralıksız bir şekilde devam eden ve Müslüman Türkler dünyada var olduğu sürece devam edecek olan edebî bir sürecin adıdır. “*Türk İslâm Edebiyatı, Karahanlılar devrinde Yusuf Has Hacib’in kaleme aldığı Kutadgu Bilig ile başlamıştır. Bu edebiyat, Türklerin Ortadoğu ve Anadolu’ya doğru cereyan eden göçleri neticesinde, yeni coğrafyalar, kültürler ve dillerin keşfiyle tekâmül etmiştir. Karahanlılar döneminde ilk ürünlerini veren bu edebiyat, Selçuklular döneminde gelişmiş ve Osmanlı döneminde de klasikleşmiştir.*” (Kemikli, 2015: 18)

Türk İslam Edebiyatı adı verilen bu süreç, resmî olarak Türklerin İslamla tanışmasından sonra, yani klişe bir ifadeyle 751 Talas Savaşı ile birlikte başlamış olsa da ilk meyvelerini 11. yüzyılda vermiştir. Bu dönemde sırasıyla *Kutadgu Bilig*, *Dîvânü Lugâti’t-Türk*, *Atabetü’l-Hakâyık* ve *Divân-ı Hikmet* eserleri kaleme alınmıştır. Adı zikredilen bu eserler, sahip oldukları değer ve önemi, asıl olarak dili, üslubu, muhtevası yanında ilk ve yazılı örnekler olmaları sebebiyle almıştır. Bu kaide, sadece Türk İslam Edebiyatı için değil, edebiyatın bütün bilim dalları için geçerlidir. Hatta yalnızca edebiyat değil, tarih, hukuk, tıp, İslami ilimler gibi farklı bilim dalları için de bu kural geçerlidir. Varlığı tespit edilen ilk örnek olma özelliği taşıyan eserler, hem ilk hem de yazılı olmaları bakımından oldukça önem arz etmektedir. Bu önemin sebebi, ilk yazılı metinlerin, Millî edebiyatlarda, ait oldukları millete tarih sahnesinde bir değer ve bir kimlik kazandırmasıdır. Yazılı metinlerin öneminden bahsedilen bu kısımda, “Söz uçar; yazı kalır.” atasözü, anlatılmaya çalışılanları özetlemektedir.

Edebiyatımız için yazılı metinlerin, özellikle de yazma eserlerin değeri son derece önemliken tez konusu seçme sürecinde, özellikle bir yazma eser çalışması yapılması gerektiğine karar verilmiştir. Bu kararın alınmasındaki en önemli etken, Türk İslam Edebiyatı’na, edebiyat bilimine, var olduklarını bildiğimiz; ancak dil olarak yabancı kaldığımız için uzak olduğumuz hazinelerden birine, âdeta yeniden can verebilme düşüncesidir. Bu düşüncenin gerçekleşmesi, edebiyatımıza bir metin çevirisi ile katkıda bulunmak ve akademik camianın istifadesine sunmak, oldukça gurur verici olacaktır.

Araştırmalar sonucu Ankara Millî Kütüphane’de bulunan *Levh-nâme* adlı eser, el yazması ve elde edilen bilgiler ışığında ünük nüsha olması dolayısıyla önemli bir örnektir. Kütüphane arşiv kayıtlarında, 1744’te istinsah edildiği bilgisi bulunan bu eserin müellifi Mevlânâ Resmî olarak geçmektedir. Ancak bu bilgiler ışığında çalışmalar ve araştırmalar devam ettirilirken tezin transkripsiyon çalışmalarının bitip temmet kaydının detaylı olarak incelendiği dönemde bir kelimenin, kütüphanede eserleri tasnif eden görevliler tarafından yanlış okunduğu ve bu okuma hatası sonucu, kayıtlara yanlış bir ismin geçirildiği tespit edilmiştir.

Resim I

Resim II

Resim I’de de görüldüğü üzere birinci satırın son kelimesi, “Resmî” olarak okunmaya elverişli olduğu için bu şekilde okunmuş ve kütüphane kayıtlarına “Resmî” şeklinde geçirilmiştir. Kelimenin büyütülmüş olan resmine, Resim II’ye biraz daha dikkatli bakıldığında, bu kelimenin Resmî değil, “ve semiyy” olduğu görülmektedir. Arapça kökenli olan “semiyy” kelimesi, sözlükte “*adaş, adları bir olan.*” manalarına gelmektedir.(Devellioğlu, 1984: 1122) Temmet kaydında bahsi geçen kelime “Resmî” olarak okunduğu zaman, cümlede anlam bütünlüğü sağlanamamaktadır. Yani birinci satır ve ikinci satır, anlam olarak birbirine bağlanamamakta ve bir anlam boşluğu oluşmaktadır. Kelime, “semiyy” olarak okunduğu zaman, ilgili kısım “... Mevlânâ ve semiyy nebiyyinâ Muhammed muhtâr ...” olarak transkribe edilmekte ve müellifin Hz. Muhammed ile adaş olduğu anlaşılmaktadır.

Tez çalışmaları, basit bir ödev veya proje gibi çalışmalar olmadığı için bu kısımdaki tespit teyide muhtaçtı. Bu yüzden ilgili kısım için Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü doktora öğrencisi Ürdünlü Saleh Jaradat’tan ve tez danışmanı Prof. Dr. Bilal Kemikli’nin yönlendirmeleriyle Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı hocaları Prof. Dr. Mehmet Yalar ve Prof. Dr. İsmail Güler’den konuyla ilgili yardım alınmıştır. Hocalarımız da bu tespite destek vererek yardımlarını esirgememişlerdir.

Bu tez çalışmasında, en çok zorlanılan kısım müellifin tespiti hususunda olmuştur. Temmet kaydındaki bir kelimedenden dolayı oluşan şüphe, hem Resmî mahlaslı şairleri aramaya yönelmiş hem de Hazreti Peygamberin ismi Muhammed, Mustafa, Ahmed, Mahmud, Emin olarak da anıldığı için, bu isimlere de bakma zorunluluğu oluşturmuştur. Temmet kaydında, ilgili kısmın devamında, müellifin “Müftîzâde” olarak anılması ve şöhret bulduğu bilgisi, araştırma yaparken kolaylık sağlamıştır. Dönem tezkireleri, Sicill-i Osmânî, Osmanlı Müellifleri gibi eserler detaylıca incelendiğinde yaklaşık otuz tane Müftîzâde mahlaslı kişi bulunmuştur. Eserin telif tarihi göz önünde bulundurulduğunda, bu sayı tabii olarak daha da azalmıştır. Çalışmada müellifin hayatının inceleneceği bölümde, bu konu hakkında daha detaylı bilgiler verilecektir.

Bu tez çalışması, giriş ve sonuç bölümleri hariç, toplamda üç bölümden meydana gelmiştir. Bunlar sırasıyla; Müellifin Hayatı ve Eserleri, Pend-nâmeler ve

Levh-nâme, son bölüm ise Transkripsiyonlu Metin bölümüdür. İlk bölümde, kayıtlardaki yanlış müellif bilgisinden dolayı “Eserin Müellifi Kimdir?” başlığıyla, bu problem ortaya koyulmuş ve çözülmeye çalışılmıştır. Ardından müellifin, Müftîzâde olarak anıldığı bilgisi üzerine, eserin yazıldığı dönemde hayatta olan Müftîzâde lakaplı kişiler tespit edilmiştir. Bölümün son kısmında da müellif Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde’nin hayatı ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde, bir tür olarak pend-nâmelerden bahsedilmiş, bu türün Türk İslam Edebiyatı’nda kaleme alınan tüm örnekleri yüzyıllara göre tablo hâlinde verilmeye çalışılmış ve *Levh-nâme*’nin şekil ve muhteva özelliklerinden bahsedilmiştir. Son bölümde ise otuz üç varak olan eser, transkripsiyon yöntemi kullanılarak latinize edilmiştir.

Giriş kısmında bahsetmeye değer son bir konu ise tezin bitme aşamasında tespit edilen, tezin asıl metni olan *Levh-nâme*’nin, Aslıhan Öztürk tarafından Hacettepe Üniversitesi’nde, “Mevlânâ Resmî’nin Levh-nâme Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin)” adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılıyor olduğu bilgisidir.

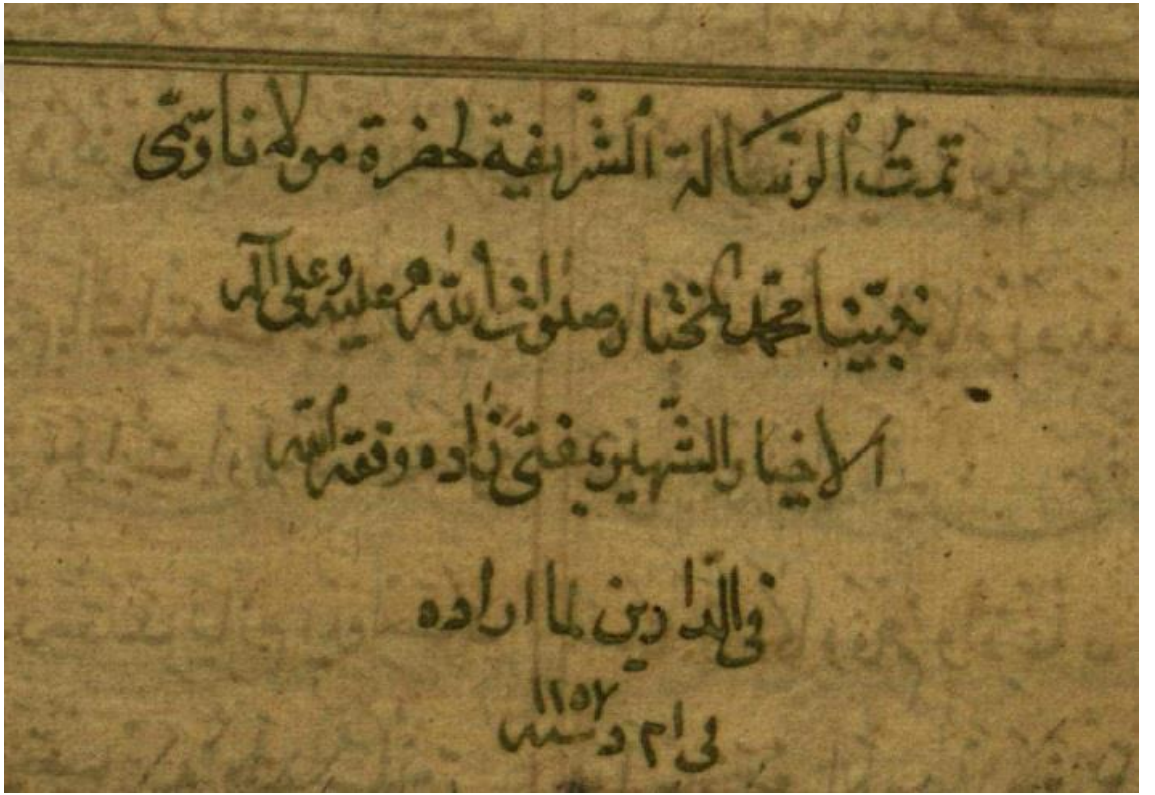

BİRİNCİ BÖLÜM
(MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ)

1. MÜELLİFİN HAYATI ve ESERLERİ

Kütüphane kataloğunda, istinsah tarihi 1744 olarak belirtilen *Levh-nâme*'nin, “Mevlânâ Resmî” tarafından kaleme alındığı bilgisi vardır. Ancak bu bilginin, çalışmalar sonucu yanlış olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde, giriş kısmında bahsedilen; ancak detaylarına girilmeyen, temmet kaydındaki bir kelimenin dikkatli incelenmesi sonucu tespit edilen bir yanlışlığın düzeltilmesi için uğraşılacaktır.

1.1 ESERİN MÜELLİFİ KİMDİR?

Resim III

Temmet kaydı; Temmeti'r-risâletü's-şerîfe li-hazreti Mevlânâ ve semiyy

Nebiyinâ Muhammedi'l-muhtâr salâvatu'l-lâh 'aleyhi ve 'alâ

âlihi'l-âhyâr eş-şehîr bi-Müftîzâde vefkahu'l-lâh

Fî'd-dâreyni li-mâ erâde

Fî 12 Zilhicce 1157 senesi

Temmet kaydında görülen “ve semiyy” kelimesi, kütüphanede eserleri tasnif eden görevliler tarafından “Resmî” olarak okunmuş ve kayıtlara bu şekilde geçirilmiştir. Bu yüzden kütüphane kayıtlarında eser, Mevlânâ Resmî’ye ait olarak gözükmektedir. 2016 yılının sonbahar döneminde, tez konusu arama çalışmaları yürütülürken Ankara Millî Kütüphane yazma eserler kataloğunda *Levh-nâme* ile karşılaşılmasıdır. Eser, kayıtlarda Mevlânâ Resmî’ye ait olarak gösterildiği için, eserin ilk incelemesi yapılırken temmet kaydının ilgili kısmı, şartlanılarak Mevlânâ Resmî olarak okunmuştur. O dönemde, eserin Mevlânâ Resmî adıyla bir şahsa ait olabileceğini düşündüren ya da aksi bir durumu düşündürmeyen husus, ilk araştırmalar sonucu Resmî Ahmed Efendi adında bir kişiye ulaşılmasıdır. O dönemde, eserin müellifinin Resmî Ahmed Efendi olarak düşünülmesinin sebebi, hem yaşadığı tarihin uygun olması hem de *Pend-i Attar Tercemesi* adlı bir eserinin olmasıdır. Bu bölümün sonunda, eserin müellifi olmasa da Resmî Ahmed Efendi’den de bahsedilecektir.

2017 yılının Mayıs ayında, metnin transkripsiyon çalışmasının bitme aşamasında, temmet kaydındaki yanlış okunan ilgili kısım, bu sefer gözden geçirilmiştir. Resmî olarak okunan kelimedeki “ر” harfinin, “و” harfine benzemesi ve kelimenin üstünde bulunan şedde, bir yanlışlık olduğunun sinyallerini vermiştir. Bu durumun tespit edilmesinden sonra, gerekli sözlükler incelenmiş ve ilgili kelimenin “semyy” yani “adaş, aynı adı taşıyan” manasına geldiği görülmüştür.

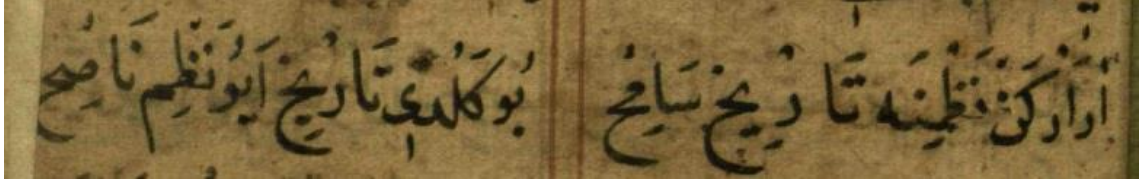
Bu tespit, tez danışmanı Prof. Dr. Bilal Kemikli’ye götürülmeden önce, teyit ettirme amacıyla Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü doktora öğrencisi olan Ürdünlü Saleh Jaradat ile paylaşılmıştır. Kendisi de tespite destek vererek kelimenin “ve semiyy” olduğunu, Arapçada adaş anlamına geldiğini ve ilgili kısmın “Resmî” okunması hâlinde cümlede anlam bütünlüğünün olmayacağını ifade etmiştir. Bahsi geçen kelimenin “ve semiyy” olarak okunması durumunda ise müellifin, Hz. Peygamberle adaş olduğu bilgisinin ortaya çıktığını da belirtmiştir.

Tespite, sadece okuma olarak değil, dil bilimsel olarak da bir destek bulduktan sonra bu konu, tez danışmanı Prof. Dr. Bilal Kemikli’yle paylaşılmış ve kendileri de bu tespitini doğru olduğunu belirtmiştir. Ardından, konunun uzmanlarından da destek alınmasını tavsiye ederek Prof. Dr. Mehmet Yalar ve Prof. Dr. İsmail Güler’e

yönlendirmiştir. Hocalarımız da gerekli ilgi ve alakayı göstererek yardım ve katkılarını esirgememişlerdir.

Temmet kaydındaki bu problemin, çözüme kavuşturulmasından sonra, müellifin kesin olarak tespiti için, *Levh-nâme*'de herhangi bir özel isim, yer ismi, belirgin bir olay gibi, doğrudan ya da dolaylı olarak müellife ulaşmayı sağlayacak bilgiler aranmıştır. Ancak bu konuda “Attar, Türki, Türkmânî” gibi kısıtlı bilgilere ulaşılmıştır. Müellifin tespiti için eserde herhangi bir özel ismin tespit edilememesi sonucunda, temmet kaydında ve kütüphane arşivinde kayıtlı olan tarihsel bilgiler incelenmiştir. Temmet kaydında “١١٥٧” ve kütüphane bilgilerinde de “1744” istinsah tarihi bilgileri dikkat çekmiştir. Eser, istinsah bir eser olduğu için ve sadece istinsah tarihi, temmet ve kütüphane kayıtlarında geçtiği için, telif tarihini tespit etmek, bu bilgilerle imkânsız bir hâle dönüşmüştür. Belli bir tarihin olmaması, eserin telif tarihinin, zor ama ihtimal dâhilinde olarak Osmanlı Türkçesinin kullanılmaya başladığı andan, 1744 yılına yani istinsah tarihinin olduğu ana kadarki, aradaki bir zaman dilimini göstermekteydi.

Müellifin ve telif tarihinin net olarak belli olmaması, metin kısmında daha detaylı bir inceleme yapılmasını gerektirmiştir. Bu inceleme sonucu, sondan ikinci beyitte müellif tarafından ebced hesabıyla tarih düşürüldüğü tespit edilmiştir.

Resim IV

Ararken nazmına tārīḥ-i sāmiḥ

Bu geldi tārīḥ eyü nazm-ı nāṣiḥ

Beytin ebced hesabı;

ح + ص + ا + ن + م + ظ + ن + و + و + ی + ا

1 + 10 + 6 + 50 + 900 + 40 + 50 + 1 + 90 + 8 = 1156

Görüldüğü üzere mısranın ilgili kısmındaki harflerin sayısal değerleri toplamı 1156 çıkmaktadır. Hicri takvimdeki yerini işaret eden bu tarihin, miladi takvimdeki karşılığı 1744'tür.

Ebced hesabıyla telif tarihinin tespiti, araştırmaları bir hayli kolaylaştırmıştır. Müellif aranırken bakılan tarihsel kısaç, böylelikle daha belirgin bir hâle gelmiştir. Bu bilgilerle birlikte, eserin telif ve istinsah tarihlerinin aynı yıl olduğu görülmektedir. Ayrıca temmet kaydında müstensih tarafından “fi'd-dareyn” şeklinde belirtilen iki dünya ifadesi, müstensihin müellife iki dünya için dua ettiği bilgisi, eserin istinsah edildiği dönemde müellifin hayatta olduğunun da bir ispatıdır.

Kütüphane kayıtlarındaki yanlış bilgiyle, ilk araştırmalar sonucu ulaşılmış olan Resmî Ahmed Efendi'nin hayatı;

Resmî Ahmed Efendi, 1112'de (1700/01) Girit'in Resmo kasabasında doğmuştur. Osmanlıda devlet kademelerinde görev almıştır. Berlin sefirliği görevinde bulunmuştur. Resmî Ahmed Efendi, görevi sırasında bir *Sefaretnâme*, 1182 (1769) seferi olaylarını hikâyeleştirerek anlattığı *Hulâsatü'l-İtibâr*, *Sefînetü'r-Rüesâ*, *Hamîletü'l-Küberâ*, *Coğrafya-i Cedîd*, *Târih-i Muradî*, *El-İstînas bi-Ahvâli'l-Afrâs* ve bir de *Pend-i Attar Tercemesi* kaleme almıştır. 1193 yılında (1779) vefat etmiştir. Üsküdar'da Çiçekçi Kahvesi karşısındaki mezarlığa defnedilmiştir. (Osmanlı Müellifleri, 1972: III, 123) (Sicill-i Osmanî, 1996: IV, 1376)

1.2 KÜLTÜR TARİHİMİZDEKİ MÜFTİZÂDELER

Levh-nâme, temmet kaydındaki bilgilere göre; 1744 yılında Müftizâde ismiyle meşhur olmuş, Mevlânâ Muhammed tarafından kaleme alınmıştır. Müellifin ismindeki “Mevlânâ” ibaresi, bir isimden ziyade bir sıfattır. Bir kişinin isminin önüne Mevlânâ sıfatının konulması, o kişinin önemli bir ilim şahsiyeti olmasından kaynaklanmaktadır. Mevlânâ sıfatının yanında, temmet kaydında müellifin, Hz. Muhammed ile adaş olduğu bilgisi de bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in ismi Muhammed'dir ancak Hz. Muhammed, sadece Muhammed ismiyle değil, aynı zamanda Ahmed, Mahmud, Mustafa ve Emîn isimleriyle de anılmıştır. Temmet kaydındaki, müellifin Hz. Peygamberle adaş olduğu bilgisi üzerine, Müftizâdelerin kaynaklarda taranması

sırasında, mahlası Müftîzâde olan aynı zamanda isimleri Ahmed, Mahmud, Mustafa ve Emîn olan kişiler de bu araştırma içerisinde muhtemel müellif adayları olarak değerlendirilmiştir. Eserin telif tarihi ve müellifin isim bilgisi göz önünde bulundurulduğunda, kaynaklarda on iki adet Müftîzâde'ye rastlanmıştır:

Ahmed Efendi (Müftîzâde)

Mevâlîden Mehmed Efendi'nin oğludur. Müderrislik, pâyelik, kadılık ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. 6 Zilka'de 1194'te (3 Kasım 1780) vefat etmiştir. Emir Buharî'de medfundur. Dönemindeki seçkin âlimlerden biri olarak anılmıştır. (Sicill-i Osmanî, 1996: I, 184)

Ahmed Efendi (Müftîzâde)

Dârendeli olan Ahmed Efendi, müderris olup dersiâm iken Cemaziyelevvel 1195'de (Mayıs 1781) vefat etmiş ve Topkapı'ya defnedilmiştir. Döneminin seçkin âlimlerindedir. (Sicill-i Osmanî, 1996: I, 184)

Ahmed Efendi (Müftîzâde)

Ahmed Efendi'nin babası Gelibolu müftüsüdür. Mollalık, kadılık, pâyelik ve kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. Kararlı, dindar ve fâzıl bir kişi olarak tanınmıştır. Kaynaklarda, Rusya savaşını açmaya bir hayli yardım ettiğinden bahsedilmiştir. Rebiyülevvel 1206'da (Kasım 1791) vefat etmiştir. Üsküdar'da Havuzdibi'nde medfundur. (Sicill-i Osmanî, 1996: I, 184)

Ahmed Efendi (Müftîzâde) (Seyyid)

İzmirli olan Ahmed Efendi, müderrislik ve Bursa mollalığı görevlerinde bulunmuştur. 1790 yılına yakın bir tarihte vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: I, 184)

Emin Mehmed Efendi (Müftîzâde)

Emin Mehmed Efendi, Şeyhülislam Ahmed Efendi'nin torunudur. 1227'de (1812) Yenişehir mollası olmuş ve daha sonra vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: II, 471)

Fehim Mehmed Fârig Efendi

Fehim Mehmed Fârig Efendi, Akşehir müftüsünün oğludur. Döneminin meşhur şairlerdendir. Divan'ı vardır. 1225 (1810) yılından sonra vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: II, 515)

Mehmed Efendi (Müftîzâde)

Babası Ahmed Efendi'dir. Müderris ve İzmir mollalığı görevlerinde bulunmuştur. 1119'da (1785) vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: III, 1013)

Mehmed Efendi (Müftîzâde)

Hâcegândan fodla kâtibi olup 1119'da (1785) vefat etmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde medfundur. (Sicill-i Osmanî, 1996: III, 1013)

Mehmed Efendi (Seyyid) (Müftîzâde)

Milaslı olan Mehmed Efendi, müderrislik, mollalık ve pâyelik görevlerinde bulunmuştur. 8 Rebiyülevvel 1232'de (26 Ocak 1817) Şam'da vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: III, 1019)

Mustafa Efendi (Hâfız) (Seyyid) (Müftîzâde)

Dârendeli olan Mustafa Efendi, müderrislik ve Yenişehir mollalığı görevlerinde bulunmuştur. 11 Muharrem 1226'da (5 Şubat 1811) vefat etmiştir. Topkapı'da medfundur. (Sicill-i Osmanî, 1996: IV, 1169)

Müftîzâde Muhammed Sadık Erzincanî

Muhammed Sadık Erzincanî, âlet ilimlerinde üstat sayılan bir zattır. *Şerhu Ale'l-Hüseyniyyeti'l-Âdab*, *Hasiyetün Alet-Tasavvurati minel-mantık* ve *Haşiyetün Alâ İstiareti İsam* adlı eserleri vardır. Aşir Efendi Kütüphanesi'nde bulunan bir de *Sûre-i Fatiha* haşiyesi vardır. 1808 yılında vefat etmiştir. (Osmanlı Müellifleri, 1972: I, 404)

Sâlim Mehmed Efendi (Müftîzâde)

Sâlim Mehmed Efendi'nin babası, Şeyhülislâm Ahmed Efendi'dir. Süleymaniye müderrisliği görevinde bulunmuştur. 1791 yılında vefat etmiştir. (Sicill-i Osmanî, 1996: V, 1477)

1.3. MEVLÂNÂ MUHAMMED EMÎN MÜFTÎZÂDE: HAYATI - ESERLERİ

1.3.1. Müftîzâde'nin Hayatı

Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi, 1112 (1700/01) yılında doğmuştur. Antalya müftüsünün oğludur. 1168'de (1754/55) Kazâbâdî Ahmed Efendi'nin karşısında sınav vererek müderris olmuştur. Sınav sırasında başarılı cevaplar verdiği için takdir kazanmış ve "Ayaklı Kütüphane" lakabını almıştır. 1193'te (1779) Yenişehir mollası, sonra bilâd-ı hamse pâyesi, 1200'de (1786) Mekke pâyesi, 1205'te (1790/91) İstanbul pâyesi ve Recep 1209'da (1795) Anadolu kazaskeri olmuştur. Hayatı boyunca dünya işleriyle ilgilenmemiş ve ilim öğretmeye gayret etmiştir. Her fende mahir olarak bilinmiş, döneminde eşsiz âlim olarak anılmıştır. Kaynaklarda; sâlih, derviş ve âbid bir insan olduğundan bahsedilmektedir. III. Selim'in huzur derslerinde bulunmuş ve söylediklerinin üzerine kimsenin bir diyeceğinin kalmadığından söz edilmiştir. Meşhur Gelenbevî İsmail Efendi ve Tatarcık Abdullah Efendi, seçkin talebelerindendir. Uzun ömürlü bir zat olup Safer 1212'de (Ağustos 1797) vefat etmiştir. Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi yakınında medfundur. Kaynaklara göre tespit edilen bir eseri yoktur. (Sicill-i Osmanî, 1996: II, 472) (Osmanlı Müellifleri, 1972: I, 243)

Müellifin Hayatı ve Eserleri bölümünde, Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde ile birlikte on üç kişinin hayatı incelenmiştir. Müellif olduğuna kanaat getirilen isim Ayaklı Kütüphane lakaplı Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi'dir. "Peki neden Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi?" sorusununa, Müftîzâde'nin yaşadığı dönem, isim ve meslek bilgileriyle cevap vermeye çalışılacaktır.

Ayaklı Kütüphane Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi, kaynaklara göre 1700 tarihinde doğmuştur. Uzun ömürlü olduğundan bahsedilen Müftîzâde, yaklaşık olarak 1800'lü yıllarda vefat etmiştir. Eserin telif tarihinin 1744 olduğu düşünüldüğü zaman, böylesine bilgi, tecrübe, ilim isteyen bir eseri, 44 yaşında, olgun bir çağdaki herhangi bir kişinin yazmasını beklemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca temmet kaydında,

müstensihin, müellifin dünya ve ahiret hayatı için ettiği dua, o tarihte müellifin hayatta olduğunun bir ispatıdır. Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi de eserin telif ve istinsah tarihi olan 1744 yılında, tabii olarak hayatta olan bir kimse idi.

Müellifin ismi hakkında, kütüphane arşiv kayıtlarındaki bilgiyle eserin temmet kaydındaki bilginin uyuşmadığı, bu bölümün giriş kısmında ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden Muhammed Müftîzâde Efendi'nin isminin, müellif olduğu savunulurken kütüphane kayıtlarında yer alan yanlış bilgi görmezden gelinmelidir. Temmet kaydında, müellifin Hz. Peygamber'le adaş olduğu ve Müftîzâde olarak anıldığı bilgisi vardır. Hz. Peygamber, her ne kadar Ahmed, Mahmud, Mustafa gibi isimlerle anılmış olsa da asıl ismi hiç şüphesiz Muhammed'dir. Müellif olduğu savunulan kişinin de adı, kaynaklarda görüldüğü gibi Muhammed Emîn Efendi'dir. Ayrıca müellif olduğu savunulan Muhammed Emîn Efendi'nin babası da Antalya müftüsüdür. Bu yüzden Muhammed Emîn Efendi'nin, Müftîzâde olarak anılması da pek tabii olacaktır. Temmet kaydındaki bilgilerle kaynaklardaki bilgileri birleştirdiğimiz zaman, müellifimizin isminin Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde şeklinde anılması gerekmektedir.

Müellifin kim olduğu savunulan bu kısımda, son olarak bahsi geçen kişinin mesleğinin incelenmesi faydalı olacaktır. Kaynaklarda görüldüğü gibi Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi, hayatının önemli bir bölümünde müderrislik ve mollalık görevlerinde bulunmuştur. Müderrislik için girdiği bir sınavdaki başarısından dolayı da kendisine 'Ayaklı Kütüphane' lakabı verilmiştir. Bu bilgilerin, temmet kaydındaki bilgilerle kıyaslanması, doğru kişinin bulunup bulunmadığı hususunda yardımcı olacaktır. Temmet kaydında, müellifin ismi zikredilmeden hemen önce 'Mevlânâ' sıfatı geçmektedir. Osmanlı döneminde Mevlânâ sıfatı, büyük âlim olan kimseler için saygıyı, hürmeti göstermek adına kullanılmıştır. Muhammed Emîn Efendi, müderrislik ve mollalık yaptığı için ve kaynaklarda geçecek kadar çok bilgili bir zat olup Ayaklı Kütüphane lakabını aldığı için, Mevlânâ sıfatını da pek tabii olarak alabilecek bir şahsiyettir.

Kaynaklardan edinilen bilgilerle, temmet kaydındaki bilgilerin, bir araya getirilip yorumlanmasıyla birlikte, müellifin Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde olduğuna kanaat getirilmiştir.

1.3.2. Müftîzâde'nin Eserleri

Mevlânâ Muhammed Emîn Müftîzâde Efendi'nin tespit edilen *Levh-nâme*'si hariç, kaynaklarda eserinin olmadığından bahsedilmektedir.

Levh-nâme: 1744 yılında kaleme alınmış manzum bir pend-nâmedir. Yedi yüz yetmiş dokuz beyitten meydana gelmektedir. Mesnevi nazım şekli ile yazılan eser, yirmi sekiz bölüme ayrılmış ve her bir bölümde farklı konular hakkında nasihatler verilmiştir. Eser hakkında, bir sonraki bölümde detaylı olarak bilgi verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

(PEND-NÂMELER ve LEVH-NÂME)

2. PEND-NÂMELER ve LEVH-NÂME

Başlıkta da görüldüğü üzere, bu bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, edebiyatımızda bir tür olarak yer alan pend-nâme türünden bahsedilecek ve Türk İslam Edebiyatı'nda kaleme alınmış olan pend-nâmeler tablo hâlinde sıralanmaya çalışılacaktır. İkinci kısımda ise tezin asıl metin kısmını oluşturan *Levh-nâme*'nin, şekil ve muhteva özelliklerinden bahsedilecektir.

Alt başlıklara geçmeden önce, pend-nâme ya da diğer bir tabirle nasihat-nâme hakkında yapılmış belli başlı çalışmalardan bahsetmek faydalı olacaktır. Bursalı Mehmed Tâhir'in *Ahlâk Kitaplarımız* adlı kitabı; Agâh Sırrı Levend'in *Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız* adlı kitabı; Prof. Dr. Mahmut Kaplan'ın *Hayriyye-i Nâbî* adlı kitabı, *Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler* adlı makalesi; Prof. Dr. İskender Pala'nın Diyanet İslam Ansiklopedisi'ndeki *Nasihatnâme* maddesi; Prof. Dr. Rıdvan Canım'ın *Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları* adlı makalesi; Prof. Dr. Emine Yeniterzi'nin *Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesneviler* adlı makalesi; Prof. Dr. Alim Yıldız'ın *Ahmed Suzî ve Pendnâmesi* adlı makalesi; Prof. Dr. Bekir Çınar'ın *Mantıkî'nin Nasihatnâme'si* adlı makalesi; Yrd. Doç. Dr. Hilal Kalkandelen'in *Pendnâmeler Işığında İnsânî Değerler* adlı makalesi; Yrd. Doç. Dr. Melek Dikmen'in *Nasihat Edebiyatına Dair Bir Eser: Sa'dî'nin Pendnâmesi* adlı makalesi; Yrd. Doç. Dr. Yakup Topal'ın *Pendnâmeler ve Ahmed Zarîfî Baba'nın Pendnâmesi* adlı makalesi...

2.1. PEND-NÂMELER

Farsça bir sözcük olan “pend”; Türkiye Türkçesi Ağzlar Sözlüğü'nde “nasihat, öğüt” anlamlarına gelmektedir. Pend ve “kitap, mektup, ferman” anlamlarına gelen ve yine Farsça bir sözcük olan “nâme”nin terkihiyle oluşan “pend-nâme”nin, Güncel Türkçe Sözlük'teki karşılığı ise “öğüt kitabı” şeklindedir. “*Pendnâme kelimesi Fars kökenli olup , <<öğüt kitabı, nasihat kitabı>> anlamlarına gelir.*” (Canım, 1988: III, 153) Pend sözcüğü, edebiyatta kullanımıyla birlikte anlam genişlemesine, anlam zenginliğine uğramıştır. “*Öğüt, nasihat, tembih, uyarı/ikaz, beklenti, dua, tutulacak yol vb. anlamlarıyla pend; Türk kültür tarihinde bilinenden bugüne dek var olagelmiştir.*” (Ulucan, 2012: 214)

Türk İslam Edebiyatı'nda pend-nâmeler, genellikle manzum şekilde kaleme alınmıştır. Pend-nâme yazımında, Klasik edebiyatımızda kullanılan neredeyse bütün nazım şekilleri kullanılmıştır ancak çoğunlukla mesnevi nazım şekli tercih edilmiştir. Hacimli olan pend-nâmeler, genellikle bölümlere ayrılmıştır. Her bir bölüm, çeşitli başlıklarla adlandırılmış ve o konu hakkında nasihatlerde bulunulmuştur. Kısa manzumeler şeklinde olan pend-nâmelerde de çeşitli konular hakkında birkaç beyitle nasihatler verilmiş ve eserler tamamlanmıştır. Mensur türdeki pend-nâmelerin sayısı ise manzum pend-nâmelere göre çok azdır. Pend-nâmelerde düzyazı, genellikle tercüme ve şerh hüviyeti gösteren eserlerde kullanılmıştır. Manzum ve mensur pend-nâmelerin yanı sıra hem manzum hem mensur karışık olan pend-nâmeler de vardır.

Şair ve yazarlar, yani bir eser meydana getirme çabası içinde olan müellifler, bir insan olarak hem kendi inanç ve düşüncelerini hem de okuyucularının inanç ve düşüncelerini, eserlerini kaleme alırken dikkate almak zorundadırlar. İşte tam bu noktada, edebiyat ve din ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Edebiyatın muhteva kaynaklarından birisi de hiç şüphesiz dindir. Din, sözlü ve yazılı edebiyat başladığından beri insanoğlunun yararlandığı başlıca kaynaklardan olmuştur. Türk İslam Edebiyatı'nın muhtevasında da tabii ki İslam dini vardır. *“İslâm medeniyeti havzasında gelişen ilimler, İslâm estetiğini ve sanat telakkisini beslediği gibi, edebî eserin muhtevasını da oluşturmuştur. Bu bakımdan Türk İslâm Edebiyatı, genel olarak kitâbî ve mücerret bir edebiyattır. Dolayısıyla dinî ve felsefî telakkiler, lâfzî ve mânevî iktibas yoluyla Kur'an ve Hadis metinleri, kıssalar, mucizeler, tarihî ve efsanevî kişiler ve bunlara ait menkıbevi bilgiler, destansı ve mitolojik anlatılar, bâtil ve hakîkî ilimler bu edebiyatın muhteva kaynakları olarak değer kazanır.”* (Kemikli, 2015: 32)

İslam, güzel ahlak ve bir öğüt dinidir. Allah, Nisâ Suresi'nde insanoğluna şu şekilde öğüt vermektedir: *“Allah'a kulluk edin, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşta, yolda/sokakta kalmışa ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin. Allah, kendini beğenenleri ve böbürleneni sevmez.”* (Nisâ, 4/36) Ve yine başka surelerde de Kur'an'ın bizzat öğüt olduğuna dair ayetler yer almaktadır. *“İşte bu (Kur'an), bütün insanlara bir açıklamadır, takvâ sahiplerine bir yol gösterme ve öğüttür.”* (Âl-i İmrân,

3/138) “... O (Kur’an), âlemlere bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.” (Yusuf, 12/104)

Dinin, ahlakın ve tasavvuf düşüncesinin, edebiyatımıza etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu etki sonucu, edebiyatımızda pend-nâme ya da nasihat-nâme adıyla anılan bir tür ortaya çıkmıştır. “*Dürüst ve ahlâklı fertlerin oluşturduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek için öğüt verici türde eserlere her kültürde rastlanır. Genellikle semavî dinlerin ve ahlâk felsefecilerinin bu konuda ortaya koyduğu ilkeler bu tür eserlerin yazılmasına zemin hazırlamıştır.*” (Pala, 2006: 409)

Türk İslam Edebiyatı’ndaki pend-nâme türünün örneklerine geçmeden önce, bu türün oluşmasına zemin hazırlayan birkaç önemli eserden ve özelliklerinden bahsedilmesi daha uygun olacaktır:

Türk Edebiyatı’nın ilk yazılı metni olan Orhun Abideleri, içinde barındırdığı öğütler itibarıyla pend-nâme türünün edebiyat tarihimizdeki yerini belirlemede güzel bir başlangıç olacaktır. *Orhun Abideleri* kitabının ön sözünde Muharrem Ergin, Orhun Abideleri için “*Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık..*” ve “*Dünyanın bugün belki de en büyük meselesi olan Çin hakkında 1250 sene evvelki Türk ikâzı..*” tabirlerini kullanmıştır. (Ergin, 2012: XIX)

Orhun Abideleri’nden;

- Køl Tigin Bengü Taşı 6. satır;

“... *Tatlı sözlerine, yumuşak ipeklilerine kanıp Türk milleti, çok öldün. Türk milleti öleceksin. Güneyde Çogay {Yin} Dağlarına,*” (Ercilasun, 2016: 501)

- Køl Tigin Bengü Taşı 7. satır;

“*Tögültün Ovası’na konayım dersen, Türk milleti, öleceksin. Orada fesat kişiler şöyle öğretirlermiş: Uzakta olanlara kötü mal veriyorlar, yakında olanlara iyi mal veriyorlar diye öğretirlermiş. Cahil kişiler o sözlere inanıp yakına gidince çoğunuz öldünüz.*” (Ercilasun, 2016: 501)

- K l Tigin Beng  Taşı 8. satır;

“O yerlere gidersen T rk milleti,  leceksin.  t ken topraklarında oturup kervan g nderirsen hi sıkıntın olmaz.  t ken Dağlarında oturursan ebedi devlet tutup oturursun. ...” (Ercilasun, 2016: 505)

Orhun Abideleri’nin bu  zelliği, T rk milletinin ve T rk edebiyatının  Ğ t geleneğine uzak olmadığının bir ispatıdır. Abideler, doğrudan bir  Ğ t kitabı olarak değerlendirilmese de T rk edebiyatındaki  Ğ t geleneği iin, yeri ve  nemi ok b y kt r.

Pend-n me t r n n ortaya ıkmasında etkili olan bir başka eser de Doğu edebiyatlarında  nemli bir yere sahip olan *Kelile ve Dimne*’dir. “1500 yıldan beri varlığından haberdar olduğumuz,  nce S ryanice olarak kitlelere ulaşmış; daha sonra Arapa’ya da evrilmiŐ olan *Kelile ve Dimne*, Hindistan’da o zamana kadar s zl  k lt r ortamında dolaŐan masalların derlenerek *Pana-tantra* adı ile toplanan (M.300) Sanskrite eserin bir versiyonudur. Asıl metin (İng. hypertexte), beş b l mden oluŐmakla birlikte bu beş b l me *Hint*, *Arap* ve *Fars*’tan yeni b l mler (İng. hypotexte) eklenerek zaman ierisinde *Kelile ve Dimne*’ye d n Őm Őt r.” (Orak, Berk z, 2013: 209)

Kelile ve Dimne’den;

- “Dedikoduculara, sır iŐŐa edenlere, s z g t r p getirenlere asla inanmamalı, dinlememelidir.” (Beydab , 1998: 19)
- “K t l k eden k t l k bulur. Zira Allah m hlet verir, ihm l etmez. Er-ge il h  adalet tecell  eder.” (Beydab , 1998: 110)
- “Acele etmemek, k t  neticeden korur; hayır iŐlerinde acele etmemek ise bilakis birok fırsatları kaırır.” (Beydab , 1998: 191)

Kelile ve Dimne'nin bu bölümde bahsedilmesinin sebebi, görüldüğü üzere eserin, didaktik ve ahlaki bir özellik taşıyor olmasıdır. Bu bakımdan pend-nâme türüne yakın bir üslubu vardır.

Türk İslam Edebiyatı'ndaki pend-nâme türünün örneklerine geçmeden önce bahsedilecek son eser, bu türün edebiyatımızda ortaya çıkmasında önemli bir pay sahibi olan Feridüddin Attar'ın, *Pend-nâme* adlı eseridir. “*Pendnâme denilince, bir tür ismiyle âdeta aynı bilinirlik derecesine ulaşmış olan Feriduddîn-i Attâr'ın hacmi küçük, tesiri büyük eseri Pendnâme akla gelmektedir.*” (Balcı, 2013: 110) Mahmut Kaplan da *Hayriyye-i Nâbî* adlı eserinde *Pend-nâme*'nin edebiyatımıza etkisini şu şekilde belirtmiştir: “*Nasihat-nâmelerin manzum bir edebî tür olarak ortaya çıkışında Arap ve İran edebiyatında Pend-nâme türündeki eserlerin etkili olduğu, bu tip eserlerin pek çok Divan şairi tarafından manzum olarak tercüme edilmiş olmasından anlaşılmaktadır. Feridüddin Attâr'ın Pend-nâme'si, Emir Unusuru'l-Maalî Keykâvus bin İskender'in oğlu Gilan Şah için yazdığı Kabus-nâme, Sa'dî'nin Bostân ve Gülistân adlı eserleri Divan edebiyatındaki nasihat-nâme türü üzerinde doğrudan etkili olan eserlerdir.*” (Kaplan, 2008: 5)

Pend-nâme'den;

- *Her ki haşm-ı hod fûrû hord iy cüvân*
Bâşed u ezrestgârân-ı cihân

“... ma'nâ-yı beyt dimekdür ki ey cüvân her kimse ki kendi gazabını yudkundi (14) ve izhâr itmedi ol kimse cihânın ehl-i necâtundan olur ve iki 'âlemin belâ vü gazabından kurtulur ...” (Paksoy, 2012: 191)

- *Ân büved ebleh terîn merdümân*
Kez pey-i nefis ü hevâ bâşed devân

“...ma'nâ-yı beyt budur ki ol kimse olur âdem oğlanının ziyâde ebleh ü ahmakı ki (9) nefis ü hevâ ardından ve izinden yelegen ola ya'nî nefsin murâdına tâbi' ola ve tahsîline sa'y eyleye ...” (Paksoy, 2012: 192)

- *Her ki ûrâ nefis-i şûmeş râm şüd*
Ezhuredmendân-ı nîkû nâm şüd

“...ma'nâ-yı beyt budur ki her kimse ki ana nefsi-şûmî mutî' oldı ol kimse (8) gökçek adlı olan 'âkilerden oldı ya'nî dünyâ ve âhirette iyilikle nâmı yâd oldı ...”

(Paksoy, 2012: 194)

2.1.1. Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler

Bu kısımda asıl amaç, bir tür-eser tasnifi yapmak ya da eserlere bir tür kimliği kazandırmak değildir. Bölümün amacı; Türk İslam Edebiyatı'nın başlangıcından günümüze kadar olan sürecinde yazılmış ve asıl olarak bir pend-nâme olmasalar bile, üslubu ve muhtevasıyla pend-nâme özelliği gösteren eserleri bir araya getirebilmektir. Bu amaçla pend-nâme konusu hakkında yazılmış bildiriler, makaleler, tezler ve kütüphane katalogları detaylıca taranmış ve aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tabloda, şerh ve tercüme eserler yerine, müstakil pend-nâme özelliği taşıyan eserlere yer verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca siyaset-nâme, fütüvvet-nâme, ahlâk-nâme ve ahlak risaleleri gibi türlere ait olan eserler, bu tabloya alınmamıştır.

Sayı	Yüzyıl	Eserin Adı	Müellifin Adı
1	10.yy	Pend-nâme	Sebük Tegin
2	11.yy	Kutadgu Bilig	Yûsuf Has Hâcib
3	12.yy	Atebetü'l-Hakâyık	Edib Ahmed Yüknekî
4	13.yy	Mesnevî	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî
5	13.yy	Çarh-nâme	Ahmed Fakih
6	13.yy	Berîdü's-Saâde	Muhammed b. Gâzî el-Malatıyevî
7	14.yy	Nasihât-nâme	Süleyman

8	14.yy	Risâletü'n-Nushiyye	Yûnus Emre
9	14.yy	Ferheng-nâme-i Sa'dî	Hoca Mes'ûd
10	14.yy	Garîb-nâme	Âşık Paşa
11	14.yy	Fakr-nâme	Âşık Paşa
12	14.yy	Dâsitân-ı Vâsîf-ı Hâl-i Her Kesî	Âşık Paşa
13	14.yy	Hikâye	Âşık Paşa
14	14.yy	Ferah-nâme	Kemâloğlu İsmâîl
15	14.yy	Minber-nâme	Kaygusuz Abdal
16	14.yy	Pend-i Ricâl	Aydınlı Mürîdî
17	15.yy	Pend-nâme	Dede Ömer Rûşenî
18	15.yy	İbret-nâme	Germiyanlı Yetimî
19	15.yy	Pend-nâme	Hamdullah Çelebi
20	15.yy	Maârif-nâme (Nasîhat-nâme)	Sinan Paşa
21	15.yy	Nasîhat-nâme-i Akşemseddîn	Akşemseddîn

22	15.yy	Bahr-ı Nasâyıh	Bâlî
23	15.yy	Beşâret-nâme	Refî'î
24	15.yy	Vasiyyet-i Nûşirevân-ı Âdil be- Püsereş Hürmüz-i Tâc-Dâr	Ahmed-i Dâ'î
25	15.yy	Ferah-nâme	Hatiboğlu
26	15.yy	Câmi'ü'l-Ahbâr	Âşık Ahmed
27	15.yy	Mürşidü'l-Ubbâd	Ârif
28	15.yy	Sırât-ı Müstakîm	Sabâyî
29	15.yy	Miftâhu'l-Ferec	Cemâlî
30	15.yy	Dil-Güşâ	Saruhanlı Gülşenî
31	15.yy	Nasîhat-nâme	Eşrefoğlu Rûmî
32	16.yy	Âdâbü'l-Menâzil	Abdüllatif b. Durmuş
33	16.yy	Dürer-i Nesâyih	Celâl-zâde Sâlih Çelebi
34	16.yy	Nasihât-ı Günahkâr	Günahkâr

35	16.yy	Risâle-i Durûb-ı Emsâl	Cemâlî
36	16.yy	Nasihât-nâme	Muhyî
37	16.yy	Pend-nâme	Askerî
38	16.yy	Pend-nâme-i Zâtî-i Remmâl	Zâtî
39	16.yy	Pend-i Gubârî	Gubârî
40	16.yy	Nasihât-nâme	Ankaralı Nidâî
41	16.yy	Pend-nâme-i Meşâmî	Meşâmî
42	16.yy	Te'dib-nâme	Keşfî
43	16.yy	Mir'âtü'l-Ebrâr ve Muhtârü'l-Ahyâr	Emirî
44	16.yy	Gülşen-i Ebrâr	Emîrî
45	16.yy	Mahzenü'l-Esrâr	Ahmed Rıdvan
46	16.yy	Rıdvâniyye	Ahmed Rıdvan
47	16.yy	Deh-Murg	Şemsî

48	16.yy	Tuhfetü'l-Mecâlis	Fütûhî Hüseyin Çelebi
49	16.yy	Pend-nâme	Güvâhî
50	16.yy	Âb-ı Hayât	Hızrî
51	16.yy	Pend-nâme	İbrâhîm Gülşenî
52	16.yy	Ravzatü't-Tevhîd	Ârif
53	16.yy	Gencîne-i Râz	Taşlıcalı Yahyâ
54	16.yy	Kitâb-ı Usûl	Taşlıcalı Yahyâ
55	16.yy	Gülşen-i Envâr	Taşlıcalı Yahyâ
56	16.yy	Bostân-ı Nasâyih	Zâ'îfî
57	16.yy	Bâğ-ı Behişt	Zâ'îfî
58	16.yy	Heşt Behişt	Behiştî
59	16.yy	Pend-nâme	Edirneli Nazmî
60	16.yy	İrşâdü'l-Avâm (Nasihât-name-i Şemseddîn-i Sivâsî)	Şemseddîn Sivâsî

61	16.yy	Gülşen-Âbâd	Şemseddîn Sivâsî
62	16.yy	Heşt Behişt	Şemseddîn Sivâsî
63	16.yy	Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mirkâtü'l-Eşvâk	Şemseddîn Sivâsî
64	16.yy	Gül-i Sad Berg	Bursalı Rahmî
65	16.yy	Riyâzü'l-Cinân	Cinânî
66	16.yy	Cilâu'l-Kulûb	Cinânî
67	16.yy	Nakş-ı Hayâl	Âzerî İbrâhîm Çelebi
68	16.yy	Pend-nâme	Pîr Mehmed Azmî
69	16.yy	Riyâzü's-Sâlikîn	Gelibolulu Mustafa Âlî
70	16.yy	Câmi'ü'n-Nasâyih	Hüseyin b. Ahmed Sirozî
71	17.yy	Nasihât-nâme	Mantıkî
72	17.yy	Pend-nâme	Babür Hükümdarı Cihangir
73	17.yy	Tergîbât	İmam Adlî Hasan Efendi

74	17.yy	Nefhatü'l-Ezhâr	Nev'î-zâde Atâî
75	17.yy	Sohbetü'l-Ebkâr	Nev'î-zâde Atâî
76	17.yy	Nevhatü'l-Uşşâk	Beykozlu Mehmed Dâî
77	17.yy	Gül-i Sad Berg	Füzûnî
78	17.yy	Bahrü'l-Kemâl	Hilmî
79	17.yy	Miftâh-ı HeftKân	Nâlî Mehmed
80	17.yy	Nasihât-nâme	Muhyüddîn Kâdirî
81	17.yy	Edeb-nâme	-
82	17.yy	Gülşen-i Niyâz	Karaçelebi-zâde Abdülaziz Efendi
83	17.yy	Pend-nâme-i Adnî	Serezli Adnî Recep Dede
84	17.yy	Nazmu'l-Ulûm	Rızâî (İshak Tokadî)
85	17.yy	Pend-nâme-i Fazlî	Fazlî
86	18.yy	Hayriyye	Nâbî
87	18.yy	Nasihât-nâme	Emîrî

88	18.yy	Pend-nâme-i Naîmüddîn (Silk-i Cevâhir)	Naîmüddîn-i Temeşvarî
89	18.yy	Pend-nâme (Ahmediyye)	Mürşidî
90	18.yy	Lutfiyye	Sünbül-zâde Vehbî
91	18.yy	Pend-nâme-i Zarîfî	Ömer Zarîfî
92	18.yy	Gülşen-i Pend	Sâfi
93	18.yy	Öğüt-nâme	-
94	18.yy	Hayâl-i Behcet-Âbâd	Abdî
95	18.yy	Pend-nâme	Şeyh İbrâhîm Nazîrâ
96	18.yy	Pend-nâme	Kuddûsî Ahmed Efendi
97	18.yy	Levh-nâme	Mevlânâ Muhammed Müftîzâde
98	19.yy	Pend-nâme-i Lokmân Hekîm Terceme-i Manzûmesi	Ahmed Râşid
99	19.yy	Pend-nâme-i Sûzî	Sûzî
100	19.yy	Pend-i Mahdumân Nâm	Hüseyin Kudsî

		Zuhûrât-ı Kudsiyye	
101	19.yy	Nesâyih	Harputlu Yûsuf Şükrî Efendi
102	19.yy	Pend-i Gülistân-ı Şerîf	Şerîfi
103	19.yy	Pend-nâme-i Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi	Es'ad Efendi
104	19.yy	Pend-nâme-i Şeyh Mehmed Nûrî	Şeyh Mehmed Nûrî
105	19.yy	Nasihât-nâme	Mehmed Nâzım Paşa
106	19.yy	Nasihât-nâme	Yozgatlı Hüznî
107	19.yy	Nasihât Mü'minlerin Hatunlarına	-
108	19.yy	Nasihât-nâme-i Sıdkî	Sıdkî
109	19.yy	Risâle-i Pend-i Âşıkân	Giritli Aşkî
110	19.yy	Nasihât-nâme	Bâkîhanlı
111	19.yy	Pend-nâme	İbrâhîm Zikriyâ
112	19.yy	Nasâyih-ı Şubbân	Ahmed Hamdi Şirvanî

113	19.yy	Nasihât-nâme-i Etfâl	Rıfat Paşa
114	19.yy	Tehzîbü'ş-Şiyem fî Nazmi'l- Hikem	Sâlahattin Yiğitoğlu
115	19.yy	Terbiye ve Ta'lîm-i Âdâb ve Nasâyih-i Etfâl	Ahmed Hulusi
116	19.yy	Âyîne-i Nasihat	Ahmed Erip
117	19.yy	Öğüt Risâlesi	-
118	19.yy	Risâle-i Ahlâk	Mehmed Esad
119	19.yy	Musahhah Vazâ'if-i Etfâl	Mustafa Hami Paşa
120	19.yy	Nasihât-nâme	Sâfi
121	19.yy	Manzume-i Na'îmiyye	Harputlu Ömer Naimî
122	19.yy	Gülşen-i Pend	İsmâil Sadık Kemal Paşa
123	-	Nasihât ve İbret Mine'd-Dünyâ	-
124	-	Manzûme-i Nasâ'ih alâ Maşrabi't-Tasavvûf	Hakkânî

Tablo I

Klasik edebiyatımızda, pend-nâme örnekleri 19. yüzyılla birlikte son bulmuştur. Bu dönemden sonra, edebiyatımızda klasik tarzda pend-nâme örneklerine rastlanmamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra kaleme alınan Ali Fuat Başgil'in *Gençlerle Başbaşa*, Mustafa Kara'nın *Gençlerle Gönül Gönüle*, Bilal Kemikli'nin *Oğul, Sen Sen Ol...* ve *Sen Sen Ol Sevgili Kızım...* adlı eserleri, modern pend-nâme örnekleri olarak nitelendirilebilir.

2.1.2. Attâr'ın Pend-nâme'sine Yapılmış Şerh ve Tercüme Eserler

Türk İslam Edebiyatı'nda pend-nâme türünün ortaya çıkmasındaki en büyük pay, *Pend-nâme*'nin müellifi Ferîdüddîn Attâr'a aittir. Pend-nâme denildiği zaman, akla edebiyattaki bir türden ziyade Attâr'ın eserinin gelmesi, bu durumun bir ispatı niteliğindedir. *Pend-nâme*, yazıldığı dönemde ve sonraki dönemlerde ilgi görmüş, başta Fars Edebiyatı, Türk İslam Edebiyatı ve Arap Edebiyatı olmak üzere, özellikle doğu edebiyatında büyük yankı uyandırmıştır. Edebiyatımızda, *Pend-nâme*'den mülhem başta müstakil pend-nâmeler olmak üzere, tercüme ve şerh özelliği taşıyan eserler de yazılmıştır.

Pend-nâme'ye yazılmış tercüme; “*Sırât-ı Müstakîm - Sabâyî Hayreddîn Çelebi, Bostân-ı Nesâyih - Rumelili Za'îfî, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr - Edirneli Nazmî, Tercüme-i Pendnâme-i Attar – Emre, Tercüme-i Pend-i Attâr – Mecîdî, Gülşen-i Ahbâr - Sipâhîzâde Mehmed b. Alî, Tercüme-i Pend-i Attar - Ebü's-Senâ Ahmed Şemseddîn Sivasî, Tercüme-i Pendnâme - Seyyid Alî b. Ali Hasretî, Terceme-i Pend-i Attâr - Ahmed Resmî Efendi, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr - Mehmed b. Seyyid Mehmed el-Muhterem el-Hüseynî, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr - Seyyid Alî Rızâ, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr - Mustafâ Âsım*” (Yazar, 2011: 388)

Pend-nâme'ye yazılmış şerhler; “*Sa'âdetnâme (Şerh-i Pend-i Attâr) - Şem'î Şem'ullâh, Vesîletü'l-Merâm (Şerh-i Pend-i Attâr) – Hulûsî, Murâdiyye (Şerh-i Pendnâme-i Attâr) - ? , Müfîd (Şerh-i Pend-i Attâr) - Abdurrahmân Abdî Paşa, Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr - Şu'ûrî Hasan Çelebi, Şerh-i Pend-i Attar - İsmâîl Hakkı Bursevî, Mufassal Şerh-i Pend-i Attâr - Şehrî, İsmet Süleymân Efendi, Berg-i Dervîşân - Mustafâ Refî'a, Şerh-i Pend-i Attâr - İsmet Mehmed Efendi, Rûhu's-Şürûh (Şerh-i Pend-i Attâr) - Kilisli Rûhî Mustafâ Efendi, Şerh-i Pend-i Attâr - İsmâîl Müfîd Efendi, Nuhbe-*

i Pendnâme - Ahmed Vâmık, Nazm-ı Miftâh-ı Pend - Zahrî Mehmed Efendi, Şerh-i Pend-nâme - Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd Bursevî, Mâ-hazar - Nakşibendi Şeyhi Murad Molla, Şerh-i Pend-nâme (?) - Nâ'ilî Salih Efendi, Şerh-i Pend-i Attâr - Erzincanlı Hacı Feyzullâh Efendi" (Yazar, 2011: 376)

2.2. LEVH-NÂME

Bu kısımda, tez çalışmasının asıl metin kısmını oluşturan *Levh-nâme* adlı eser incelenecektir. Eser, şekil özellikleri ve muhteva özellikleri olmak üzere iki başlık altında sunulacaktır.

2.2.1. Levh-nâme'nin Şekil Özellikleri

Bir yazma eser kimliği taşıyan *Levh-nâme*, elde edilen bilgilere göre ünik bir nüsha olup Ankara Millî Kütüphane'de bulunmaktadır. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda bulunan eser, "06 Mil Yz A 5214" arşiv numarası ile kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarında, eserin telif tarihi belirtilmemekle birlikte istinsah tarihi 1157(H.) ve 1744(M.) olarak kayda geçmiştir. Ebced hesabıyla elde edilen bilgiye göre; telif tarihi de istinsah tarihiyle aynı yıl olup eser, 1744 yılında telif edilmiştir.

Suyolu filigranlı kâğıt türü kullanılan eserde, harekeli nesih yazı türü tercih edilmiştir. Eser, müsvedde olarak kullanılmış giriş kapağı ile birlikte "33" varaktır. İlk ve son sayfaları hariç, on üçer satırdan oluşmaktadır. Eserin dış boyut ölçüleri "225 * 155 mm", iç boyut ölçüleri ise "107 * 105 mm"dir. Serlevhası lacivert müzehhep olan eserin, cetvelleri oksitlenmiş yaldızlıdır ve bölüm başlıkları kırmızıdır. Eser, 1984 yılında, kütüphane tarafından Kemal Yavuz'dan satın alınmıştır.

2.2.2. Levh-nâme'nin Muhteva Özellikleri

Levh-nâme kelimesi, "yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne." anlamına gelen levh ve "kitap, mektup, ferman." anlamlarına gelen nâme kelimesinin terkihiyle oluşmuştur. (Devellioğlu, 1984: 657) 1744 yılında Müftizâde

adıyla şöhret olan Ayaklı Kütüphane Muhammed Emîn Efendi tarafından kaleme alındığını düşündüğümüz Levh-nâme, yedi yüz yetmiş dokuz beyitlik manzum bir pend-nâmedir. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış ve eserde aruzun “me fâ î lün/ me fâ î lün/ fe û lün” kalıbı kullanılmıştır.

Eser, bir Türk İslam Edebiyatı ürünü olduğu için besmele kelamı ile başlamıştır. Eserin ilk beytinde de besmele ile başlandığı sanatsal bir üslupla verilmiştir:

Getürdüm Besmele feth-i kelâma

Hûda tevfiik ide vasl-ı merama

Müellif, eserine bu şekilde başlayarak Allah’tan hem yardım hem de başarı niyaz etmiştir. Türk İslam Edebiyatı geleneğinde, *sebeb-i nazm* kısmına kadar müelliflerin, eserin başında Allah’a yakarıp Hz. Muhammed’i salat ve selamla anması değişmez bir özelliktir. “İslâmiyet’in kabûlünden sonra ortaya konula eserlerin besmele, hamdele ve salvele ile başlaması klasik hâle gelmiş bir uygulamadır. Konusu ne olursa olsun her kitabın başında mutlakâ besmele bulunur, ondan sonra da Allah’a hamd kısmı gelirdi.” (Güngör, 2015: 147)

Levh-nâme’nin muhtevasıyla ilgili en dikkat çekici özelliklerden biri, eserin ayrı ayrı konularla başlıklandırılmasıdır. Eserin bu özelliği, Attâr’ın Pend-nâme’sinden mülhem yazıldığının bir göstergesidir. Müftûzâde, eserini sırasıyla şu başlıklara ayırmıştır;

Giriş kısmı:

Bu bölümde herhangi bir özel başlık tercih edilmemiştir. Besmele ile esere başlanmıştır. Birinci başlığa kadar tevhid, münacaat ve naat özellikleri taşıyan on dört beyte yer verilmiştir.

Üçüncü beyit; Çamu hamd ü şükür minnet Hüdâya

Ki ‘âcizler heme şükürin edâya

On üçüncü beyit; ‘Ulüvv-i şânına respāye eflāk

Muhammed fahr-i ‘ālem şāh-ı levlāk

1. Bölüm: Fî sebebi’l-nazm ve beyâni’l-hâceti

Müellif, bu bölümde eseri niçin yazdığına dair bilgiler vermiştir. Bölümde yirmi beş beyit vardır ve bu beyitler, güzel ahlakın, güzel hasletlerin var olması gerektiğinden ve kalbin pak tutulması gerektiğinden söz etmektedir. Şair, Türk dilinde böyle bir eser görmediğinden ve bu eserin halkın, yeni talebelerin okuyup anlayabileceği kolaylıkta olduğundan bahsetmiştir.

Yirmi beşinci beyit; Bulınur hüsni hulk ile sa‘âdet

Ki hüsni hulk ile nef‘i ‘ibâdet

2. Bölüm: Fî beyân-i hubbi’s-sâlihîn ve mucânebeti’t-tâlihîn

Bu bölümde Allah’ın sevgili kullarının özelliklerinden ve onlara yakın olmanın faziletlerinden bahsedilmiştir. Otuz iki beyitten oluşan bu bölümde, aynı zamanda işe yaramaz, faydasız işlerle uğraşılmaması da öğütlenmiştir.

Kırk birinci beyit; İki ‘âlemde isterseñ selâmet

Eyü âdemler ile eyle ülfet

3. Bölüm: Fî beyân-i kabûl-i nushi’l-hayr

Eserin en küçük bölümlerinden biridir. Bölümdeki sekiz beyitte, nasihatın faydasından ve öğütlerin dinlenilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

Yetmiş üçüncü beyit; Eyü fehm it ne cevherdür naşâyiḥ

Zalâm-ı kâsret-i kalbe meşâbih

4. Bölüm: Fî zemmi't-temerrüd ve beyân-i hâlihi

Eserin en hacimli bölümlerinden biridir. Yüz yirmi beş beyitten oluşmaktadır. Bu beyitlerde, inadın ve karşı gelmenin zararlarından bahsedilip uzak durulması gerektiği öğütlenmiştir. Aynı zamanda çeşitli güzel hasletlerden bahsedilmiş ve kötü şeylerden kaçınarak pişman olunmaması gerektiğinden, Allah'ın merhametli ve Gaffar olduğundan bahsedilmiştir.

Sekseninci beyit; Aña kim nuş olur ider temerrüd

Aña dirler şerî'atda ta'annüd

Yüz kırk üçüncü beyit; Kānā'atle çekersin el zulümden

Diye Mevlā ki rāziyem kulumdan

5. Bölüm: Fî beyân-i lüzümü'l-'ilm ile'l-'amel ve fazlihî

Bu bölümün ana konusu ilimdir. Elli dört beyitten oluşan bu bölümde, ilmin bir cevher ve nur olduğundan bahsedilmiştir. İlimle ilgili ayet ve hadis iktibasları yapılmıştır.

İki yüz yirmi birinci beyit; Resûlullāh buyurdu kim idüñ cehd

'İlim isteñ *mine'l-mehdi ile'l-laħd*

6. Bölüm: Fî beyân-i tevkîri'l-'uluma'

On beyitten oluşan bu bölümde, ilmin faziletinden ve âlime gösterilmesi gereken saygı ve hürmetten bahsedilmiştir.

İki yüz altmışıncı beyit; Gerekdür 'âlime ikrām u tevķir

Teħaţubda idesin ħüsn-i ta'bîr

7. Bölüm: Fî ri‘âyet-i hakkı’l-üstâd

Eserin yedi beyitten oluşan bu küçük bölümünde, üstatların yani eğitici ve öğreticilerin, öğrencileri üstündeki hakkından ve öneminden bahsedilmiştir.

İki yüz yetmiş dördüncü beyit; İşit bir harf diyenüñ haqqı niçe
Dimiş saña hevâceñ niçe niçe

8. Bölüm: Fî beyâni’l-kanâ’at ve fevâidihâ

Seksen iki beyitten oluşan bu bölümde, bir haslet olarak insanda bulunması gerektiği belirtilen kanaat konusu işlenmiştir. Kanaatin faydalarından bahsedilmiş ve tamah yani açgözlülük yerilmiştir.

Üç yüz kırk dördüncü beyit; Ayaguñ yorganuñca kavli mi‘yâr
Hayâl-i hâme düşüp yüzme refâr

9. Bölüm: Fî zemmi’t-tama‘ ve hubbi’d-dünyâ

Bu bölümde, açgözlülük ve dünyaya düşkünlük nasihatlerle birlikte yerilmiştir. Bölüm, on beş beyitten meydana gelmiştir.

Üç yüz elli dokuzuncu beyit; Kıanū‘ olanda olmaz buhl u imsāk
İder evvel tama‘dan nefsinı pāk

10. Bölüm: Fî beyâni’s-sehâ ve fazlihâ

On bir beyitten oluşan bu bölümde, cömertlik ve cömertliğin faziletlerinden bahsedilmiştir.

Üç yüz yetmiş sekizinci beyit; Şahîh naql ile varîd-i haberdür
Sehâ cennet içinde bir şecerdür

11. Bölüm: Fî zemmi'l-isrâf

İsrafin yerildiği bu bölüm, on iki beyitten oluşmaktadır.

Üç yüz seksen altıncı beyit; Beni medh eylesünler deyü ey yâr
Mübezzir nāmına olma giriftâr

12. Bölüm: Fî beyâni'l-buhl ve'l-imsâk

Dokuz beyitten oluşan bu bölümde, cimrilik ve el sıkılığı yerilmiştir.

Üç yüz doksan sekizinci bölüm; Zekat ü fiṭre vü ḳurbānı itmez
Ḥudānuñ emri farz-ı ḥacca gitmez

13. Bölüm: Fî beyâni't-tevâzu'

Bu bölümde, insanda bulunması gerektiğine inanılan tevazu hasletinden bahsedilmiştir. Bölüm, on üç beyitten oluşmaktadır.

Dört yüz on altıncı beyit; Tevâzu' ehline her dilde yir var
İder maḥbûb anı o ḥüsn-i eṭvâr

14. Bölüm: Fî zemmi'l-kibr ve'l-gurûr

Bu bölümde, insanda bulunmaması gerektiği düşünülen kibir ve gururdan bahsedilmiştir. Böbürlenenler ve gurur sahipleri yerilmiştir. Bölüm, otuz beş beyitten meydana gelmiştir.

Dört yüz kırkıncı beyit; Tekebbürle 'ibâda itme 'unvân
Ḳamu dillerde peydâ olur 'udvân

15. Bölüm: Fî beyâni't-tezellül ve zemmiḥî

Eserde yerilen hasletlerden biri de alçalma, zillet hâlidir. Tezellünün kötülüğünden bahsedilen bu bölüm, yirmi bir beyitten oluşmaktadır.

Dört yüz elli altıncı beyit;

İder dünyā ricāline tabaşbuş

Ḳu‘ūd için ider izne terabbuş

16. Bölüm: Fî beyâni'l-ihlâs

Bu bölümde, güzel hasletlerden biri olarak belirtilen ihlastan bahsedilmiştir. Riyanın da yerildiği bu bölüm, otuz beyitten meydana gelmektedir.

Dört yüz yetmiş altıncı beyit;

Güzel haşletdurur her ‘abde lâzım

Riyādan kac ol ihlāşa mülazım

17. Bölüm: Fî beyâni'l-ihlâs beyne'l-‘ibād bi-ma‘na'l-istikâmeti

Bu bölümde, bir önceki ihlas bölümünde olduğu gibi faziletli işlerden bahsedilmiştir. Bölümde yirmi üç beyit bulunmaktadır.

Beş yüz yirmi beşinci beyit;

Bu ihlāşa muḳârin istikâmet

Olur zıddı nifāḳ u ğış hıyānet

18. Bölüm: Fî beyâni'l-istikâmeti ve’s-sıdk

Bu bölümde, istikamet üzere olma, yalan ve boş konuşmaktan uzak durma ve doğruluk gibi konulardan bahsedilmiştir.

Beş yüz yirmi dokuzuncu beyit;

Olur bu istikâmet şıdkile tām

Daḫi ‘iffet emānet buña encam

19. Bölüm: Fî ri‘âyet-i hukûkî'l-vâlideyn

Eserin en hacimli bölümlerinden birisi de bu bölümdür. Seksen dört beyitlik bu bölümde anne-baba hakkından bahsedilmiştir.

Beş yüz elli beşinci beyit;

Şaḫîḫ-i naḳlile vārid bu sünnet

Analar ayağı altında cennet

Beş yüz elli sekizinci beyit;

Hadîş ile bu ma‘nâ oldu müşbet

‘Uķūķ iden bulur dünyāda elbet

20. Bölüm: Fî beyâni’l-nush ve zemmi’l-hased

Yedi beyitten oluşan bu küçük bölümde, nasihatın Müslüman kullar için gerekli olduğundan bahsedilmiştir.

Altı yüz otuz altıncı beyit;

Naşāyiħden biri nuş u naşîħat

‘İbād-ı müslimîne ħayr-ı ħaşlet

21. Bölüm: Fî beyâni’l-hased ve zemmihi

Bu bölümde, kıskançlık ve çekememe hasletleri yerilmiş, onun yerine gıpta etmenin güzelliğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde otuz beş beyit yer almaktadır.

Altı yüz elli birinci beyit;

Benim rûħım bu ħaşlet şüm-ı ħaşlet

Gelürse ħalbe def‘a eyle diķķat

22. Bölüm: Fî beyâni’l-hayâ’ ve medhihâ

Bu bölümde, övülen hasletlerden biri olan hayadan bahsedilmiştir. Bu küçük bölüm dokuz beyitten oluşmaktadır.

Altı yüz seksen dördüncü beyit;

Ħayâ oldur ħabāyiħden utanmaķ

Değil şer‘î medāyiħden utanmaķ

23. Bölüm: Fî zikri’l-vakâhati zıddu’l-hayâ’

Bu bölümde, hayanın zıddı olan arsızlık ve utanmazlıktan bahsedilmiştir. Bölüm, yirmi altı beyitten oluşmaktadır.

Altı yüz seksen yedinci beyit; H̄ayānuñ zıddı var dinür vaḳāḫat

Utanmazlıḳdurur idüp ḳabāḫat

24. Bölüm: Fî beyâni'l-hilm ve'l-gazab

Yirmi bir beyitten oluşan bu bölümde, yumuşak huyluluktan övgüyle bahsedilmiş, gazap ise yerilmiştir.

Yedi yüz on dördüncü beyit; H̄ilimdür sa'y [u] kûşış it ḫalīm ol

Heme dürlü belālardan selīm ol

25. Bölüm: Fî medhi'ş-şecâ'at

Eserdeki övgüyle bahsedilen hasletlerden biri de yiğitlik ve cesurluktur. Yedi beyitten oluşan bu küçük bölümde, ilmin yanında yiğitliğin de bulunması gerektiğinden bahsedilmiştir.

Yedi yüz otuz beşinci beyit; 'İlim evvel ikincisi şecâ'at

Bularla ḫāşıl olur dīne nuşret

26. Bölüm: Fî beyâni'l-cübñ ve zemmihi

On dört beyitten oluşan bu bölümde, korkaklıktan bahsedilmiş ve bu haslet yerilmiştir.

Yedi yüz kırk birinci bölüm; Cübündür bu şecâ'at zıddı ḫaşlet

Köti ḫaşlet dinür ḳorḳaḳ çü 'avret

27. Bölüm: El-beyt

Yedi beyitten oluşan bu kısa bölümde, tek bir konudan bahsedilmemiş, genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yedi yüz elli altıncı beyit;

Benim rûhım cesûr ol ھاھاھا kelāma

Mûheyâ olma āteşden licāma

28. Bölüm: Fî hâtimeti'l-vesâya

Eserin bu son bölümünde müellif, nasihatlerinin bir inci gerdanlık olduğunu söylemiş ve cimrilik, hased, kibir, helal rızık ve güzel ahlaktan bahsetmiştir.

Yedi yüz altmış üçüncü beyit;

Didim nazmıle bir niçe veşâyâ

Ki her biri çü bir 'ıkd-ı şüreyyâ

2.2.3 Eserdeki İktibaslar

Eserin muhtevasıyla ilgili dikkate değer başka bir husus da iktibaslardır. Eserde lafzî ve mana iktibaslarına yer verilmiştir. Ayet ve hadis iktibasları için Agâh Sırrı Levend “*Kur'an ve hadis, eski şairlerin bol bol istifade ettikleri bir hazinedir; bir ilham kaynağıdır.*” demiştir. (Levend, 1984: 101) Eski şairlerin bu şekilde iktibaslara başvurmasının sebebi, anlatımı inandırıcı ve güçlü kılmak istemeleridir. Bu yüzden Müftîzâde de eserinde iktibaslara başvurmuştur. Eserde geçen iktibaslar;

- On üçüncü beyit;

'Ulüvv-i şânına pespāye eflāk

Muhammed fahr-i 'ālem şāh-ı levlāk

Bu beyitte, “Levlāke levlāk lemâ hâlâktü'l-eflāk” yani “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.” hadisine mana ve lafz yoluyla iktibas yapılmıştır.

- On dördüncü beyit;

Şalāt olsun daği aşhāb u āle

Ki her biri hüdādur ehl-i hāle

Bu beyitte, “Ashabım yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz.” Hadisine mana yoluyla iktibas yapılmıştır.

- Yirmi birinci beyit; Buyurdı ba's olundım idem itmām
Mekārimden olan ahlākı bi't-tām

Bu beyitte, “Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” hadisine mana ve lafzî yolla iktibas yapılmıştır.

- Yüz otuz dokuzuncu beyit; Aña gar'olma kim bir ismi Ğaffār
Ve men ya'melleri fikr eyle tekrār

Bu beyitte, Zilzâl (7-8) suresinden lafzî iktibas yapılmıştır. “Her kim, zerre kadar hayır işlemişse onu görecektir. Her kim, zerre kadar şer işlemişse onu görecektir.”

- İki yüz yirmi birinci beyit; Resūlullāh buyurdı kim idüñ cehd
'İlim isteñ mine'l-mehdi ile'l-laħd

Bu beyitte, bir hadisten lafzî iktibas yapılmıştır. “İlmi, beşikten mezara kadar talep ediniz.”

- İki yüz yirmi üçüncü beyit; Du'āsında diye kim zıdnî 'ilmen
Bu taħkîk-i daķıķi eyle fehmen

Bu beyitte, Tâhâ (114) suresinden lafzî iktibas yapılmıştır. “Rabbim, benim ilmimi artır, de.”

- İki yüz seksen dokuzuncu beyit; Kelām-ı kenz-i lâ yefnâ bu meşhūr
Velî vech-i şebeh fi'l-cümle mestur

Bu beyitte, “Kanaat, tükenmez bir hazinedir.” hadisine lafzî bir iktibas vardır.

- Beş yüz elli beşinci beyit; Şaħîh-i naķlile vārid bu sünnet
Analar ayağı altında cennet

Bu beyitte, “Cennet, annelerin ayakları altındadır.” hadisine, direkt lafzî yolla değil, mana yoluyla bir iktibas tercih edilmiştir.

- Altı yüz yirmi birinci beyit; Di *Rabbîğfirli vağfir vâlideyye*

Saña h̄aş it olursa emr-i dünya

Bu beyitte, “Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, anne babamı ve inananları başla.” mealiyle İbrahim (41) suresine lafzî yolla iktibas yapılmıştır.

- Altı yüz yetmiş dokuzuncu beyit; H̄ayādur kim *mine’l-îmān* aña şān

Kelāmı diñle aña eyle îkân

Bu beyitte, “Haya, imandandır.” hadisine lafzî yolla iktibas yapılmıştır.

- Yedi yüz elli beşinci beyit; *Emir ma’rûf-ı nehı münker* ol merd-i ğayūr

Anuñçün nazm-ı Qur’ān didi *min ‘azmi’l-umūr*

Bu beyitte, iki farklı ayete lafzî iktibas vardır. İyiliği emredip kötülükten sakındırma ile Tevbe (71), Hacc (41) ve Lokman (17) surelerine; “büyük işlerden” manasına gelen “min ‘azmi’l-umūr” ile de Şûrâ (43) suresine atıf vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

Tezin bu bölümünde, çalışmanın asıl metni olan *Levh-nâme*'nin transkripsiyonu yer alacaktır. Eser, ünük nüsha olması sebebiyle metin tamiri gerektiren yerlerde, metin tamirleri yapılmıştır. Yapılan metin tamirlerinde fark, “M” şeklinde gösterilmiştir. Eserin orijinal metninde vâv-ı vasl olması gereken yerlerde hareke kullanılmıştır, transkripsiyonlu metinde bunlar “[u]” şeklinde gösterilmiştir. Eserdeki bölüm başlıkları da koyu şekilde yazılarak belli edilmiştir. Bölüm ve beyit bütünlüğünün bozulmaması için, sayfa sonlarında kalan başlıklar ve sayfa sonlarına sığmayan beyitler, boşluk bırakılarak bir alt sayfada yazılmıştır.

Levh-nâme'de, asıl metinde bulunmayan ama kelimelerin anlamlarına açıklık getiren, üç yerde özellikle kırmızı mürekkeple yazılmış birkaç not bulunmaktadır. Bütünlüğü bozmamak için, notların bu kısımda gösterilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür. *Levh-nâme*'de bulunan birkaç not;

- 13a'daki notlar;

bi-ma'nā husūmetde 'inad ve temadi itmek

(Lecâc kelimesinin açıklaması için kullanılmıştır.)

çekişmek

(Teşâcür kelimesinin açıklaması için kullanılmıştır.)

- 14a'daki not;

yorgunluk

(Kelâl kelimesinin açıklaması için kullanılmıştır.)

- 15b'deki not;

bi-ma'nā şalıvirmemek

(İmsâk kelimesinin açıklaması için kullanılmıştır.)

Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

- [1b] 1. Getürdüm besmele feth-i kelāma
Ḥudā tevfiḳ ide vaşl-ı merāma
2. Ki Bismillāh ola ser Levḥ-nāme
Olur nāmi irer ḥayr-ı ḥitāme
3. Ḳamu ḥamd ü şükür minnet Ḥudāya
Ki 'ācizler heme şükrin edāya
4. Odur ma'būd yoḳ gayrı aña ḥaş
Cilādur zikri dilden giderür paş
5. Ḳamunuñ ḥālıḳı Rabbi'l-ilāhi
Odur iḥsān iden tāc ü külāhı
6. İder bir bendesin milkine sulṭān
Berin bende ider hem bend-i zindān
7. Kerim ü mu'ti vü feyyāz-ı bī-çün
Ḥüküm anuñ münezzeh dīne niçün

8. Hakīm oldur tamām-ı hūkm-i hikmet

Kerīm oldur ki itmiş başt-ı ni‘met

[2a] 9. Gerek bende ide emre itā‘at

İde hem şükre bezl-i istiā‘at

10. Şalāt [ü] hem selām ü hem taḥiyyāt

Aña kim ‘ālemīne geldi rahmet

11. İmām-ı enbiya der-şām-ı mi‘rāc

Şefi‘-i rüz-ı maḥşer şāhib-i tāc

12. Dür-i şāhāne-i baḥr-i risālet

Delil ü dā‘i-i rāh-ı hidāyet

13. ‘Ulüvv-i şānına pespāye eflāk

Muhammed faḥr-i ‘ālem şāh-ı levlāk

14. Şalāt olsun daḥi aşḥāb u āle

Ki her biri hüdādur ehl-i ḥāle

Fī sebebi'l-naẓm ve beyāni'l-ḥāceti

15. Pes ey nūr-ı dü çeşmim ola ma'lūm

Kütüblerde yazıldı oldı mefhūm

16. Ki her mü'min mükellef üzre vācib

Ola taḥşil-i 'ilm-i ḥāle ṭālib

17. Daḥi bil 'ilm-i ḥālūñ biri ey yār

Didiler 'ilm-i aḥlāk olmaz inkār

18. Çü ḳalbe 'arız olur sū'-i ḥaşlet

Ḥarāmdur def'i lāzım dir şerī'at

19. O ḥaşletler gerekdür ola idrāk

Anı def'iyle ḳalbi ideler pāk

20. Şaḥīḥ-i naḳl ile vārid ḥaberden

Rivāyetdür Resūl-i kibriyādan

[2b] 21. Buyurdı ba's olundım idem itmām

Mekārimden olan aḥlākı bi't-tām

22. Haberden münfehim oldu ki bi‘set

Aña itmām-ı ahlāk oldu ‘illet

23. Resūlüñ ba‘şına ol ola hikmet

Tamām ola anuñla hüsñ [ü] haşlet

24. Pes oldu ümmetine emr-i lāzım

Olalar hüsñ-i ahlāka mülāzım

25. Bulınur hüsñ-i hulğ ile sa‘ādet

Ki hüsñ-i hulğ ile nef‘i ‘ibādet

26. Kişiye hüsñ-i hulğ u hayr-ı haşlet

İder me'vā vü mesken aña cennet

27. Kişiye sū‘-i hulğı āhiri kār

İder merci’ anuñçün dūzah u nār

28. Ki sū-i hulğ ider a‘māli ifsād

O vech ile ider cennetden ib‘ād

29. Gerek oldu oğuna ‘ilm-i ahlāk

‘Amelçün ‘ilme mevķūf oldu iṭbāk

30. Kütübler var bu fende lik-i ağleb
‘Avām u mübtediye fehmi es’ab
31. Resā’il görmedim Türkide tafşil
‘Avām u mübtediye ola teshil
32. Veger olsa dağı bazı resā’il
İder icmāl yazar üç biş mesā’il
33. Getürdim cem’ idüp bir niçe ıaşlet
Ki ekşer mübtela güya řabī’at
- [3a] 34. O ıaşletler ki nāsa zarrı ā’zam
Beher bir müslim üzere def’ elzem
35. Međāmidden getürdüm zıddların hem
Meşel pā zehr ile medfū’ olur semm
36. Didim Türki dağı hem sehl-i ta’bir
Budur şaşdım ‘avām-ı nāsa teysir
37. Dađı manzūme itdim vech-i ařşar
Çü māildür řabāyi’ nazma ekşer

38. Hudā ihsān ide ʔullābe raġbet

‘İbād içre oġuna bula Şöhret

39. Ümizvārım ki erbāb-ı mürüvvet

Diyeler nāzımı rühına raġmet

Fī beyāni ħubbi’s-Őālīhīn ve mücānebeti’ġ-ġālīhīn

40. Eya ferzendi men gūŐ it kelāma

Düşürmeye seni Mevla melāma

41. İki ‘ālemde isterseñ selāmet

Eyü ādemler ile eyle ülfet

42. Bu dünyāda eyüye ol muġārin

Bile ħaŐr olasın anuñla yārın

43. Sa’ādetle buyurdi faġr-i ‘ālem

O kimseyle olur ki sevdā-yı dem

44. Kimi sevdi bu dünyāda didi yār

Olur anuñla aġır cennet ü nār

45. Eyü kimse meşelde merd-i ‘Aṭṭār
Ḳarīni şemm-i ṭīb eyler be-her bār

[3b] 46. Görenler ṭālib olur ūlfetine
İşiden rāğīb olur şoḥbetine

47. Şaḳī ādem meşelde dindi ḥaddād
İder dā’im sevād-ı feḥm-i iḳād

48. Ḳarīn olan bulunur çünki her-bār
Sevādı bulaşur yayandurur nār

49. Elif-i fāsıḳ olma eyle i’rāz
Ki aña üns ile hetk olur a’rāz

50. Ya cezb ider seni fi’line āḥir
Gerek sārıḳ gerek şārīb ya fācir

51. Veyāḥud bā’iş olur sū’-i zanna
Kimi taḥḳīḳ ider kimi me’inne

52. Ki dir gören seni anuñla her-bār
Müşārık olmasa olmaz aña yār

53. Bulunursın anuñla niçe evkāt
Zuhūr ider idüp ba‘zı fesādāt
54. Mu‘āhazsın anuñla sende her-hāl
Dimek mümkinini yoq bunda bu aḥvāl
55. Yanarsın āteşine sehl-i düşvār
Olur nāmuñ anuñla şebt-i tūmār
56. Su‘āl itme didiler kişiden git
Ḳarīni kimūdūr aña nazār it
57. Elif lāma ḳarīn temşīl-i ma‘rūf
Bedīhīdür degil tenbīhe mevḳūf
58. Eyülerden gelür eylik be-her-hāl
‘Uyüb-i setr iderler naḳş-ı ikmāl
- [4a] 59. Ekābirler gele midür ḥaḳīḳāt
Eşer ider kişiye üns ü şoḥbet
60. Olur ki cezb idüp semt-i şalāḥa
Delālet eyleyüp fevz ü felāḥa

61. Degil hālii nef' den olur elbet
Emīn olmak zarardan başka ni'met

62. Daḥi her āşināyı şanma kim dost
Kimi çün bī-meze kavun-ı hoş bost

63. Gerekdür tecrübe her hāl-i tekrār
Ki zāhir bātını bir diyesin yār

64. Şaḥın sırrıñı itme dosta izhār
Ki her şaḥşa degildür ketm-i esrār

65. Nazar itme miyānede vifāka
Döner eyyām irer bir gün şikāka

66. O dem keşf ider esrāruñ cihāna
Nihāniler çıkar cümle 'ayāna

67. Daḥi ketm eyle esrār-ı 'ibādı
Ki keşf-i sırr olur çok şerre bādı

68. Haḳıkat sırr olur sende emānet
Anı keşf eylemek olur hıyānet

69. Anuñla hetk olur ‘ırzı kişinüñ
Niżāmı bozılur ba‘zı işinüñ
70. Saña hiç yoğ nefi‘ ifşā-yı sırrdan
Olur vađtı ola şūr şerr u hayrdan
71. Dağı ‘uđbāda vardur vizr-i ğıybet
Dinür hem niçün itdüñ hetk-i ħürmet

[4b] Fī beyān-i qabūl-i nuşh’il-ħayr

72. Veşāyādan biri sem‘-i naşīhat
İd ışġā nuşh-ı ħayra eyle raġbet
73. Eyü fehm it ne cevherdür naşāyih
Zalām-ı qasvet-i qalbe meşābih
74. Muqaddem bilmez isek ola ta‘līm
Anı it şafħa-i dil üzre terķīm
75. Ve ger ma‘lūmuñ ise ola tezkīr
Eşerde zā’id olur ola tekrīr

76. Dime kim k̄ā'il-i 'ālī ya sāfil
Ḳabūl eyle olursa ḥaḳḳ-ı k̄ā'il
77. Nazar nefis-i kelāma ḥaḳḳ u bāṭıl
Aranmaz k̄ā'il-i 'ālim ya cāhil
78. 'Aceb olmaz kiſiye bilmemeklik
Su'āl idüp te'allüm eylemeklik¹
79. Ḳamu cehl u 'amādur bed'-i insān
İderler cehd ile taḥşil-i 'irfān

Fī zemmi't-temerrüd ve beyān-i ḥālīhī

80. Aña kim nuşḥ olur ider temerrüd
Aña dirler ſerī'atda ta'annüd
81. Kötü ḥaşletlerüñ biri daḥi bu
Temerrüd dine ne lāzım dimek su
82. Ḳalur zülmetde cāhil bāṭıl-ı ḥām
Ola a'mā aşamm ḳābil mi ifhām

¹ eylemeklik: eylememeklik M

- [5a] 83. Saña nāşıh ide lütfile ı̄şār
Naşāyıhlar şaça çün dürr-i şeh vār
84. Qabūl itmeyesin redd eyleyüp hem
Ru'ūnetle diyesin zā'id ü kem
85. Dinür bu ki ḥabāsetden ḳabāḥat
Daḥi dinür baṭāletden şeqāvet
86. Niyāzım budurur bār-ı Ḥudādan
Ki ḥıfz ide bu derde ibtilādan
87. Gerekdür zāhir ü bāṭın iṭā'at
Ru'ūnet itme olmaz bāz-ı şūret
88. Ḥayır ḳaşdı ile biri buyursa
Saña lāyık degil işüñ dir ise
89. Cevāb it ḥaḳḳ buyurduñ itdüñ iḳāz
Saña ecrin muza'af ide feyyāz
90. Dime nuşḥ idecek ādem midür o
Dime taḥḳir ile lāyık degil bu

91. O kimdür baña ta‘lim ide hayrı
Hemān o mı bilür bilmez mi gayrı

92. Bulur fırsat saña o demde şeytān
İder ıgva sözine eyle ‘ișyān

93. Murādı la‘nedür kalbi degil şāf
‘Özür bilmez dağı hiç itmez inşāf

94. Dimez saña şebābuñ hükmidür bu
Meşeldür bulanur pes tırılır şu

95. Dağı eyyāmı var semt-i şalāhuñ
Müdāmı gör odur ğamdan felāhuñ

[5b] 96. Koca kişiler ile genc-i cāmi’
Medāris zāviye tekye şavāmı’

97. Bular şubbāne nisbetle kafaşdur
Nihāyet ya cerebdür ya beraşdur

98. Şebāb eyyāmıdur zevk ü zarāfet
Gele pīri o dem tevbe ‘ibādet

99. Görüp geçürmede var başka eṭvār
‘Ucub almaz bilür kendin günahkār
100. Bilür cürmin düşer ḥavf-i Ḥudāya
İder iḥlāş tazarru’la du’āya
101. Gele şeybi vaāra irişesin
Nefis görmiş geçürmiş ārzūsın
102. O dem it tevbe-i maḥv olur evzār
Şükür Mevlāya kim bir ismi affār
103. Cevāb it söz degil ḥaa muṭābı
Hevā vü nefis ü şeytāna muvāfı
104. Nie ḥa ola kim nefse mu’alif
Gerek ‘ala gerek nale muḥālif
105. Cevāb-ı ‘alı budur eyle iz‘ān
Bunuñla def‘ olur ıgvāyı şeytān
106. Ecel emri Ḥudāda sırr-ı mektüm
Anuñçün kimse bilmez vat-i ma‘lüm

107. Ölüm pîr ü civâne cümle yeksân
Bu ğafletdür dimek var niçe ezmân

108. Yediñde vaqt-i şeybe var mı huccet
Fenâ milkinde ‘işe tûl-ı müddet

[6a] 109. Meşîb-i pîre ya maḥşûş ola fevt
Cüvânı tazelerçün olmaya mevt

110. Niçe ‘âkıll olur mevhûme mağrûr
Ecel va‘deye küymez ḳavl-i meşhûr

111. Bilinmez belki andañ ‘ömr-i mektûb
İrer ḥatme ḳalur inkâr-ı maḥsûb

112. Cevâb-ı ‘aḳlı bildüñ ḳaldı menḳûl
İdem naḳl-i ḥaber sen eyle ma‘ḳûl

113. Resûlullah buyurup itdi taḥvîf
Helâk oldı o kimse itdi tesvîf

114. Budur tesvif-i ma‘nâsın bil ey yâr
İzâ‘at ider evḳâtın be-her-bâr

115. Keselle ʔā‘atın vaḳtın geḳirür²
Bugün yarın iderem dir oturur
116. Ecel gelür irişür ğāfil insān
Taşavvur itdigine bulmaz imkān
117. Veyā za‘f u fütür irer ḳuvāya
Ḳazā ḳande olur ‘āciz edāya
118. Di bir daḳi ki nefis bu meşelde
Hemān bir ğoredür ʔab‘-ı ‘amelde
119. Gerekdür merd-i kāmil ide ta‘līm
Gire dizgine gerden ide teslīm
120. Eger nā-ehl eline düşse ḳalur
Olur vārı hünersiz tenbel olur
121. Veyā bedḫū olur ḫārun-ı mel‘ūn
Olur řāḫibi ‘āciz zār u mağbūn

² geḳirür: geḳirüp M

- [6b] 122. Müfid olmaz aña ta'līm [u] tekrār
 Ḳalur menzilci ḥarcı aḥir-i kār
123. Anuñ mişli nefis terk olsa ḥāle
 Gider fişķ u fücūra lā-muḥāle
124. Olur 'işyān aña güya ṭabī'at
 Müfid olmaz daḥi hirgiz naşīḥat
125. Şakīl olur o dem emri 'ibādet
 Şekāvet arturur sa'at be-sā'at
126. Olur ḥaḳḳ-ı ṭarīḳa sevḳ-ı düşvār
 Gerek cehd-i belīg ü sa'y [ü] tekrār
127. Veyā bulmaz hidāyet ider işrār
 Olur şebt-i ṭumār-ı ḳavm-i füccār
128. Ve ger ire hidāyet aña aḥir
 Peşimānī nedāmet bellü zāhir
129. Bilür mü'min 'uşāta var cehennem
 Huḳūḳ-ı abd ṭaleb olmaḳ muşammem

130. O demde tevbedür yok ğayrı meslek

Görindi çün zamān-ı mevt-i mehlek

131. Na‘am şıdқа muķārın tevbe maķbūl

Olur var naşş [u] hem āşār-ı menķūl

132. Daħi vār tevbe için şart-ı lāzım

Peşimānī vü olmaķ terke ‘āzım

133. Hıķūķullah için lāzım ķazadur

Hıķūķ-ı ‘abd olur lā-būd edādur

134. Girān nefse bugün farzuñ edāsı

Қаған olur fevāitler ķazası

[7a] 135. Қазā için mevā‘id [ü] çü-ma‘rūf

Hudānuñ raħmetine ķala mevķūf

136. Қазā қанде irer fażl-ı edāya

Meşel sultān müsāvī mi gedāya

137. Hıķūķ-ı ‘abde ğāyet müşkil emvāl

Kimi elden kimi dilden kimi māl

138. Anuñ her birini ande bulasın
Veyā var mı ola akın viresin
139. Aña gar’olma kim bir ismi Ğaffār³
Ve men ya ‘melleri fikr eyle tekrār
140. Nedāmet fā’ide virmez o demde
alursın derd-i bī-dermān-ı amda
141. ü bildüñ tevbenüñ itmāmı ‘usret
Me‘āşı itmemege eyle himmet
142. Gerek evvel o vatı fikr idesin
‘Azāb-ı āhıret var zıkr idesin
143. anā‘atle çekersin el zulumden
Diye Mevlā ki rāzıyem ulumdan
144. Bunı farz eyle tevbeñ ola mabül
Dinildi bu meşelde şevb-i masül
145. Cedīd ü pāk müsāvī mi asīle
Şatar büyyā’ anı şey’-i alīle

³ Aña gar’olma kim bir ismi Ğaffār: Aña garre olma kim bir ismi Ğaffār M

146. Ne nāzik pāk ola neṣāñ ezelden
Mülevveṣ olmamiş ħubṣ-ı ‘amelden

147. Edā olmuş ola cümle evāmir
Ola ṭāhir bevāṭın hem zevāhir

[7b] 148. Varasın maḥşere bu veche sālīm
Diyen olmaya vir ḥaḳḳım ezālīm

149. Ferāizler mü’edda vaḳti ile
Muāḥaz olmayasın bir şey ile

150. O demde olmaya zerre telāşa
Dinile merḥabā gec zıll-i ‘arşa

151. Ne devlet bu ne ‘izzet bu sa‘ādet
İder āḳıl bunı taḥşile diḳḳat

152. Ḥilāfı cānıbın gel diyem ey yār
Ki gitdüñ maḥşere bā ḥıml-ı evzār

153. ‘İbād aḥvāl içün naşb ola dīvān
Ola ḥākim o günde Rabb-i yezdān

154. Hukūḳ erbābı cem' olmuş geeler
Alıvir haḳḳımız yā Rabb diyeler
155. 'Afıv eyleñ deyü yalvarasın sen
Diye itdigüñi bilmez misin sen
156. Ki dirdüñ aluram ḳarb ile sizden
Ne yüzle dileyessin 'afvı bizden
157. Alurduñ ḳarb ile ḳahr ile olgün
Virürsin haḳḳımız 'adl ile bugün
158. Hukūḳa vireler heb cümle hayruñ
Dinile ḳaldı niçe haḳḳı ğayruñ
159. Dinile anlaruñ vizrini taḥmıl
İdüñ buña bu veche haḳḳı tekmiñ
160. Eger kāfir olursa şāhib-i haḳḳ
Şevāb almaz 'azāb olmak muḥaḳḳaḳ
- [8a] 161. Hukūḳullah daḫi var niçe noḳşān
Menāhı işlenilmiş niçe 'işyān

162. Bular cem‘ olalar ağlar mişali
Dimek olur mı yok ımla mecāli
163. Meřiyetde alur ol demde ālũñ
Nie ũkmi olursa zũl-Celālũñ
164. alur ũmid udādan ola ramet
Veyāhud bir řefā‘at ide sebat
165. Rızā idũp ide ařmıñna iřsān
udā hem kendi ađđın ide ęufrān
166. Ele girse bu da fevz-i sa‘ādet
ekildi ařyet amma řoñ selāmet
167. Veyāhũd ũkm ide ol Rabb-i deyyān
Atuñ bunı ceıme yađa nirān
168. Mũfid olmaya saña āh u efđān
Veyā olmiş olasın zār-ı ęiryān
169. Gũnāhıñca alursın nār iinde
Nie dũrlũ ‘azāb u zār iinde

170. ‘Uşāt için mevā‘id naşş-ı mahtūm
Seniñçün rahmet-i haq gayrı ma‘lūm
171. Niçe ‘āqıl olur mechūle mağrūr
Ol ahmaqdur ki hulyā ile mesrūr
172. ‘Uşāt-ı mü’minin için rivāyet
Yedi biñ yıl qalır vār añla gāyet
173. Bu dünyānuñ qatı andañ zamānī
Kederdür ekşeri az şād-ı mānī
- [8b] 174. Bu endek dünyānuñ lezzātı için
Olasın müsteħıkk-ı nār niçün
175. O da nār-ı ceħīm ola ‘azābuñ
Zamānı biñ yıl ola ya yedi biñ
176. Ne vechile cesāret ide insān
Bu bir gāflet ki hāşā oldı hızlān
177. Şaħiħ-i naql ile geldi rivāyet
Resūlullah idüp nār-ı hikāyet

178. Didi ednā ‘azābı ehl-i nāruñ
O kimsedür diyem bil hāl-i zāruñ

179. Geyürürler iki na‘leyn añā nār
Harāretten başında beyni kaynar

180. Buña mü’mın olan ādem ‘acebdür
Dili taşdur timurdur yā haṭabdur

181. Yataḫ yatur gözine girer uyḫu
Enīn u zāra düşürmez bu ḫorḫu

182. Haḫīḫat bizde var bir güne eṭvār
Nice ğaflet dinür ḫāṣā ki inkār

183. Meşel dinse seni gel ḫāḫī ister
İdermiş bir kişi da‘vayı ister

184. Veyā dinse ki gelmiş bir müsāfir
Dimiş yolda senüñçün var mübāşir

185. Veyāhūd bir fülāni yolda nāzır
Seni darba ‘aşā destinde ḫāzır

186. Harām olur özüñe hāb u rāhat

Ararsın kapu kapu ‘avn u nuşret

[9a] 187. Budur derd-i derūnuñ nic‘olur hāl⁴

‘Aceb noķşān olur mı ‘ırz veyā māl

188. Dimezsın hiç Hudā gönderdi Qur‘ān

Nice ayet ile vaşf oldı nīrān

189. Kim anda var nice aġlāl u enkāl

Daġı maḥşerde var aḥvāl u ehvāl

190. Resūlullah daġı buyurdı āşār

‘Uşāt için müheyyā dūzaḥ u nār

191. Bunu bildüñ nedür sende cesāret

İdüp fısqı daġı lāf u mahāret

192. Neden yoķdur bu ḳorḳudan telāşuñ

Diken olmaz saña hāb u firāşuñ

⁴ Budur derd-i derūnuñ nic‘olur hāl: Budur derd-i derūnuñ nice olur hāl M

193. Bunuñ aşlı budur bil za‘f-ı imān
Yaķın artduķca artar ĥavf-ı insān
194. Hidāyet iriŗe ĥaķķ ide ikāz
Yaķın u ĥaŗyet iŗsān ide feyyāz
195. Ĥele ŗübbān ŗebābe ola maŗrūr
Bu vehmle deliķanlı ola ma‘zūr
196. Ne ġaflet oña dūŗmūŗ z‘af u pīre
Yine ‘isyān ider iŗler kebīre
197. Ümīdi yok diye vār nice evķāt
Olam tā‘ib idem nice ‘ibādāt
198. Hemān aldur bu veche ānı ŗeyķān
Ĥudā erĥamdur ider ‘abde ġufrān
199. Belī Mevlā kerīm bir ismi ġaffār
Daĥi hem mūntaķim hem ‘adl u kakhār
- [9b] 200. Eger ‘adlile ola ĥükm-i cārī
Müfid olmaz ne zārı vü ne yārı

201. ulum dirsın yoğ emre ’itimāruñ
Ki gūya yođ kitāba ’itibāruñ
202. Niçe mūnker me’āṣī iřlenilmiř
Ĝamı yođ sende gūya řuç degilmiř
203. Gerekdūr bilesin kendūñ gūnahkār
İdesin da’im istiĝfārı tekrār
204. Gerek her gūn idesin hem ħisābı
Ne ĝālib bilesin vizr ü řevābı

Fī beyāni lūzūmū’l-’ilm ile’l-’amel ve fażlıhī

205. Kelāmuñ sevķı virdi bōyle intāc
Muzırr u nāfi’i temyīze muĥtāc
206. Ĥudānuñ emr ü nehyin bile ’āķıl
Mūmeyyez ola aña ĥaķķ u bāķıl
207. Bu temyīze gerekdūr ’ilm ü ’irfān
Her aĥkāmı bile almaya noķřān

208. İde şer'a kamu emrini taṭbīk
Hidāyet iriše ḥaḳḳ ide tevḫīk
209. Netice lāzım oldı 'ilm-i taḥşīl
Olur ḥāşıl anuñla dīni tekmīl
210. 'İlm-i cevherdürür kim yoḳ mümāşil
Dü dünyāya anuñla'lur tevāşul⁵
211. 'İlim n'at-ı Hudādur añla ey yār
Cehille zemm olındı diñle küffār
- [10a] 212. Hudā Qurān içinde itdi temşil
Müfessirler bu veche itdi te'vīl
213. Buyurdı cehli zulmetdür 'ilim nūr
Daḫi 'ālim başır ü cāhil kūr
214. Cehilçün zulmet oldı bildüñ ey yār
Zālam içre nice ḥāşıl olur kār

⁵ Dü dünyāya anuñla'lur tevāşul: Dü dünyāya anuñla olur tevāşul M

215. Gerekdür nūr-ı rüşen ola zāhir
Red-i ceyyid mümeyyez ola aḥir
216. Olur ‘āmā kişi gitdükde rāha
Baḫar çamura yāḥūd düşe çaha
217. Başîr olan irer rāh-ı şavāba
Düşürmez kendini çāh-ı ḫarāba
218. Daḫi hem ğayrıya ider delālet
Ṭarîḫ-i mustakîm üzre hidāyet
219. Merāmına irer işāl olur bār
Alur ḫayrî du’ā hem ecr-i bisyār
220. Daḫi añla ki yoḫdur ‘ilme ğāyet⁶
Devām üzre ṭaleb lâzım nihāyet
221. Resûlullāh buyurdi kim idüñ cehd
‘İlim isteñ *mine’l-mehdi ile’l-laḫd*

⁶ Daḫi añla ki yoḫdur ‘ilme ğāyet: Daḫi añla kim yoḫdur ‘ilme ğāyet M

222. Emir buyrıldı maḥbūb-ı Ḥudāya
‘İlimde izdiyād eyle du‘āya
223. Du‘āsında diye kim *zıdnī ‘ilmen*
Bu taḥkīk-i daḳīki eyle *fehmen*
224. ‘Ulūmuñ cümlesi ‘ayn-ı fazīlet
Velīkin maḥşad-ı aḳşā şerī’at
- [10b] 225. Anuñla buldılar rāh-ı şavābı
Anuñla bildiler vizr ü şevābı
226. Gerekdür evvelā ḥüsn-i ‘aḳāid
Pes andan ‘ilm-i ḥāle ḥāş fevāid
227. Pes andan lāzım olan nefis-i tekmiil
Aña dā’ir ‘ulūmı eyle taḥşil
228. O fenler ‘ilm-i zühd ü ‘ilm-i aḥlāk
Daḥi ‘ilm-i taşavvuf olur iṭlāk

229. Dinilmez hiç [o] fenne ‘ilm-i mezmūm⁷

‘Araftü’ş-şerre lā li’l-şerri ma‘lūm

230. Gerek evvel ‘aḳāyīd ‘ilm-i tevḥīd

Daḫi hem ‘ilm-i Ḳur’ān fenn-i tecvīd

231. Kelām ile olur te’bīd-i tevḥīd

Kütüblerde berāber oldu taḳyīd

232. Fünūn-ı mu‘tenādan ‘addi lāzım

Gerek taḫşīline olmaḳ mülāzım

233. Gerek fiḫh-ı şerī‘at fenn-i fetvā

Beyān-ı ḫıll ü ḫürmet faşl [u] da‘vā

234. Gerek ‘ilm-i uşūl-i fenn-i bürhān

Ḳıyās icmā‘ ü sünnet naşş-ı Ḳur’ān

235. Gerek ‘ilm ü ḫadīs-i fenn-i āşār

Ṭarīḳ-i aḫz ü naḳl-i fi’l ü iḫbār

⁷ Dinilmez hiç [o] fenne ‘ilm-i mezmūm: Dinilmez hiç fenne ‘ilm-i mezmūm M

236. Gerek akṣā'l maḳāşid ola taḥsīl
Budur bil 'ilm-i tefsīr ile te'vīl

237. Daḫi vār niçe fenn āletle ma'rūf
Sevālif fenler olur aña mevḳūf

[11a] 238. O fenler şarf u nahv u hem ma'ānī
Daḫi fennü'l luġat aşl u mebānī

239. Bu fenlerle olur ma'nā-yı Ḳur'ān
Daḫi i'cāzına iz'ān u iḳān

240. Gerek serd-i delīl ü başt-ı bürhān
Ūtū adāb-ı bahş ü fenn-i mīzan

241. Gerek fenn-i ḫisāb ü resm-i erḳām
Ferāiz bunlar ile olur itmām

242. Daḫi var 'ilm-i ṭıbb aḫvāl-i ebdān
İder ḫükm-i mizāca nabz-ı bürhān

243. Ḥavāşşın bilür eşyanuñ ide derk
Nedür lāzım ide nedür ide terk

244. Dağı vār hey'et ü ħikmetle hendes⁸
Bularuñ resmini bilmek saña bes
245. Gerek ehl-i kemāle fenn-i inşā
Vire şūret kelāma keyfe-mā-şā
246. Münāsib ħāl edā-yı ħüs-n-i ta'bır
Eşer ider zamā'ırde çü teşhır
247. Edā-yı bārid ider sehl-i tebtıl
İder ħüs-n-i ada ma'ķūdı taħlıl
248. Dađı hem ħüs-n-i ħať ni'me'l-me'ārib
Olur miftāĥ-ı ebvāb-ı mekāsib
249. Hemān ķaşr itme añıa nef'-i dünyā
Dağı ħāşıl olur anuñla 'ukbā
250. Ĥuşūşa kim yazıla nazm-ı Ķur'ān
Ķalur bāķı oķunur niçe ezmān

⁸ Dağı vār hey'et ü ħikmetle hendes: Dağı vār hey'et ü ħikmetle vü hendes M

- [11b] 251. ‘İlim ‘uḳbā içündür aşı-ı niyyet
Gidermekçün nefisden cehl ü zulmet
252. ‘İlim uḳrā içündür evvel āḫir
Daḫi dünyāda olur lütf-ı zāhir
253. Sühūletle olur vech-i ma‘āşı
Ki sā’irler gibi çekmez telāşı
254. Biraz endek olur nisbet ‘avāma
Velī ekşer muḳārindür devāma
255. İder herkes aña tevḳir u ‘izāz
İder ḳaṭ’i menāzil rütbe iḫrāz
256. Emīn olur zulümden ekşer-i ḫāl
Ḳatilden ḫavfi yoḳdur fāriḡü’l-bāl
257. İder mīr ü selātīn ḫüsn-i iḳbāl
İderler şadre iclās ile iclāl
258. Ḳamu yirde iderler aña ‘izzet
Aranmaz ya neseb ya māl ü devlet

Fî beyāni tevķiri'l-'ulumā'

259. Çü 'ilmüñ fazlı dindi oldı ma'lūm
Olur 'ālimlerüñ hem ķadri mefhūm

260. Gerekdür 'ālime ikrām u tevķir
Teķatubda idesin hūsn-i ta'bır

261. Aña 'ilmi için eyle muķabbet
Şaķın dünyā için itme 'adāvet

262. Daķi faķır ile itme 'izzi tenķiş
Hemān ignāsına it sa'y ü taķrīş

[12a] 263. Eger zāhir olursa ba'zı ta'ķir
Çalış setre şaķın kaşd itme teşhır

264. Uyup nefse şaķın itme ihānet
Çekersin 'āķıbet andan veķāmet

265. Hāberde vārid oldı oldı mefhūm
Ki 'ālimler lūhūmı oldı mesmūm

266. Dinildi mevt-i ‘ālim mevt-i ‘ālem
Saña tefhīm idem añla maḳālem

267. Murād oldur ki ‘ālim ‘āleme rūḥ
Gide rūḥı ḳalurçün şey’-i mezbūḥ

268. Gider revnaḳ olurçün cife menfūr
Gider ḥayrı zuhūr ider şer-i şūr

Fī ri‘āyet-i ḥaḳḳı’l-üstād

269. Daḥi bilmek gerekdür ḥaḳḳ-ı üstād
Ki ta‘līm eyledi var ḥaḳḳ-ı irşād

270. Gerek her ḥāl ile taḳdīm ü iṣār
Rızasını gözet s‘ay eyle her-bār

271. Ḥilāfı re’yi üzre itme iṣrār
Menāhīde ‘özürler eyle iẓhār

272. ‘Alī ḥazretleri buyurdu t‘abīr
Beyān-ı ḥaḳḳ-ı üstād itdi teḳrīr

273. Kelāminuñ budur ma'nā-yı şırfı

Beni 'abd itdi o ki öğretti harfi

274. İşit bir harf diyenüñ haqqı niçe

Dimiş saña hevāceñ niçe niçe

[12b] 275. Gerekdür idesin haqqā ri'āyet

Delile māl ile lütf u itā'at

Fī beyāni'l-kanā'at-i ve fevāidihā

276. Daği nuşhımız[1] saña kanā'at⁹

Anuñla 'ırz u dīn olur selāmet

277. Kanā'at şālihine hayr-ı haşlet

Hudādan 'abd-ı hāşa hāş u hil'at

278. İder kāni' umūrın haqqā taqviz

Ṭama'la eylemez hükmine ta'rız

279. Şerehle nefsinı atmaz belāya

Hemān rāzı olur kısm-ı Hudāya

⁹ Daği nuşhımız[1] saña kanā'at: Daği nuşhımız saña kanā'at M

280. Ne gelse fazl-ı haqqdan aña k̄āni‘

Dimez azdur ne ola buña māni‘

281. Ğınā alb ile s̄alimdür kederden

Dai z̄üll-i telāş-ı derbederden

282. Çü dil rabt̄ eylemiş ol fazl-ı haqqā

‘İbāda rabt̄ile çekmez meşakka¹⁰

283. Olur fazl-ı Hudāya ‘itimādı

İder ikmāl-i şükre ictihādı

284. anā‘atle olur şükre muvaffak

ama‘ küfrāna mürişdür muhaqqak

285. Şükürle ni‘met artar naşş-ı ur’ān

Dai küfrān ider irāş-ı ırmān

286. Diye *el-ayru fimā’htārehüllāh*

Budur s̄āliklerüñ rāhı h̄uş-ı rāh

¹⁰ ‘İbāda rabt̄ile çekmez meşakka: ‘İbāda rabt̄la çekmez meşakka M

- [13a] 287. Bu tefvîze ʔama‘ olur mu‘ānid
Olur ʔamā‘ ʔazaullāha ‘ānid
288. ʔanā‘at fazlına ʔoʔ vārid-i aṣār
Kütüblerde yazıldı niʔe aḥbār
289. Kelām-ı *kenz-i lā yefnā* bu meṣhūr
Velī vech-i ōbeh fī’l-cümle mestūr
290. Budur zāhir ola maḥṣūd-ı ʔā’ıl
O ōḥīb-kenze yoḥdur hiʔ ḡā’ıl
291. Ma‘āṣ emrinde ʔekmez o telāōe
Dolanmaz ōem‘-i nāōi ʔün ferāōe
292. Anuñ miōli ʔanā‘at ōāḥibi hem
Ma‘āōı dūnyevī ʔün ʔekmeye hem
293. Veyā ma‘nī budur ōāḥib-ʔanā‘at
Tevekkül fazl-ı ḥaḥḥa ider elbet
294. Ḥudānuñ fazlına yoḥ ʔünki ḡāyet
ʔanū‘uñ kenzide bulmaz nihāyet

295. Denī dūnyā için itmez lecācı

Sükūt-ı şabr ile bulur ‘ilācı

296. Bu vechile olur dillerde merğüb

‘Afif olur ‘ibād içinde maḥbūb

297. Teşācür kim zuhūr ider beher-ḥāl

Ḥalāyık içre ekşer da‘vā-yı māl

298. Ḥuṣūşā kim miyān-ı aḳrabāda

Budur da‘vā ki almışsın ziyāde

299. Ḳanū‘ü olan ider terk-i mārīb

Sever anı ecānib hem eḳārīb

[13b] 300. Seni maḥlūbına bilse müsāri‘

O dem olur ‘adāvetle muşāri‘

301. Ḳanā‘at ba‘zı fazlı dīndi ey cān

Diyem ma‘nā maḥallīn eyle iz‘ān

302. Ḳanā‘atde gerek nefis ola maḥkūm

Düşürmeye seni şehvāte mezmūm

303. Ola ḥāzır kifāf-ı rızka rāzı

Sana lezzāt ile olmaya ḳādı

304. Ḥelālinden ḳalīle ola şābir

Ḥarāmla saña olmaya mükābir¹¹

305. Budur ma'nā ma'āş emrinde teshīl

İdem ba'zı maḥaller saña tafşīl

306. Ne lāzımdur ta'āmuñ ola her ān

Ḥelāva sükkerī yā laḥm-ı biryān

307. Veyā laḥm-ı decāc geyik ü dürrāc¹²

Ola envā'i şürbe ḳahve mevvāc

308. Ḳanā'at olsa vāfī aş u ayran

Düşer vaḳti aranur nān u soğan

309. Nice var idamı milḥ ü za'ter

Ki dönmez āb-ı rüyın eylemez cer

¹¹ Ḥarāmla saña olmaya mükābir: Ḥarām ile saña olmaya mükābir M

¹² Veyā laḥm-ı decāc geyik ü dürrāc: Veyā laḥm-ı decāc u geyik ü dürrāc M

310. Gehi olsun idamuñ cübn ü dūşāb
Gehi taze fevāki gāhi hūşāb
311. Hūdā tevsī‘ iderse gāh ü gāhi
Ṭa‘āmuñ lahm olur ta murğ u māhi
312. Hūşūlıçün şaķın itme tekellūf
Fevāyitçün şaķın çıkma te’essūf
- [14a] 313. Ekil vaķtı budur ṭab‘ ola ṭālib
Tamāmı iştiḥā cu‘ ola ğālib
314. Daḥi lāzım ekilde ola kıllet
Ḳıvām-ı nefsiñe ide kifāyet
315. Hazımdan fazlası şer‘ ile mezmūm
Daḥi ṭıbben muzırr oldığı ma‘lūm
316. Hūşūşa kim ekilde ola idḥāl
Yimek üzre yimek bī hażm u iķbāl
317. Ekül olur ṭabāyi‘lerde menfūr
Dinur şıĝır gibi yir ya çömezdür

318. Kelāl irāş ider zihne fikirde
Kesel ab‘a ibādāt ü şükürde
319. Dağı olur mu‘āvin nefse kuvvet
Olur zā‘id anuñla hırş u şehvet
320. a‘āmuñ günde bir‘ki olsa cā‘iz¹³
İkiden fazlası haddi mücāviz
321. Kişiyे medh olur üç şeyde kıllet
Kelāmı ekli nevmi itme ğaflet
322. Libāsuñda dağı hem itme ifrāt
amu hālde gerekdür ola evsāt
323. Eger çü ola devlet [hem kesİR] māl¹⁴
Yine olsun libāsuñ evsāt-ı hāl
324. Ne lāzım ola uṭnī şāl u hindī
Veyā destār ola aḳmāk ü bendī

¹³ a‘āmuñ günde bir‘ki olsa cā‘iz: a‘āmuñ günde bir iki olsa cā‘iz M

¹⁴ Eger çü ola devlet [hem kesİR] māl: Eger çü ola devlet māl M

325. Veyā zerd-i zeyildār ola nevsār
 Ḳuşāk zerrīn kemer bend ola hem çār

[14b] 326. Ne lâzım ferv ola semmūr-ı vāşāk
 Veyā nāfe ola muşkar u āzāk

327. Ḳanā‘atle yarışur bīz ü kettān
 Ola taḥşīl-i eshel saña her ān

328. Yarışur ferv-i ḳuzı nāfe’-i rūm
 İlüñ giydükleriyle olma mağmūm

329. Geyin çuka ve görgi ḥāl olunca
 Eger olmaz ‘abāyı usturunca

330. Daḥi var niçe kes mużtar’ül-aḥvāl
 Giyer cünde yamalu bulamaz şāl

331. Gerek mesken meṭāyā ve perestār
 Ḳanā‘atle gerekdür ola reftār

332. Ne lâzımdur yapasın ‘ālī bünyān
 Ola envā‘i şan‘at naḳş-ı tāvān

333. Ne hoş olur pederden girü kalmış
Veger olmaz yeñi hâzır yapılmış
334. Binā muhkem gerek bir müdde bākī
Hem ola berd ü harda saña vākī
335. Ne lāzım hizmet için tāze ğılmān
Meşālihçün yeter Gürci kaķāvān
336. Ğaza erbābına lāzım eyü at
Neden lāzım degilsin at u ālāt
337. Ğurūr u kibr için olan meṭāyā
Olur aşhābına vizr ü ḥaṭāyā
338. Żarūrī maşlahatçün ola lāzım
Huşūşa rāh-ı hacce ola ‘āzım
- [15a] 339. Ne lāzım at Tūrükmani küḥeylān
Yarışur eyü bağlar at [u] pālān¹⁵

¹⁵ Yarışur eyü bağlar at [u] pālān: Yarışur eyü bağlar at pālān M

340. Gözim nûrı eyü fehm it maķāmı
İdem zübde saña ķaşd u merāmı
341. Hüdā iħsan iderse māl u ni‘met
Refāhiyet ile eyle ma‘işet
342. Veger olursa irād-ı muķarrer
Aña uydur mařārifi berāber
343. Eger olmaya māl ve bellü irād
Gerek şabr u ķanā‘at ola mu‘tād
344. Ayaġuñ yorġanuñca ķavli mi‘yār
Hayāl-i hāme dūřup yüzme reftār
345. Ķanā‘at o kimesneye olur farz
İder maşraf zulumden yā alur ķarz
346. O kim yok māl ü irād-ı muķarrer
Düyün māla berāber ya mükarrer
347. Ķurar bir dā‘ire etbā‘ ü huddām
İder fetih-i bābı kendüye nām

348. Murādı şayd-ı māl-ı derdimendān
Biñer dā'im ilüñ mālına dendān
349. Gehi lāf u güzāf u geh mülāyim
Gehi rüşvet alur gāhi cerāim
350. Düşe ger bir za'ifüñ işi semte
İder fikri varur bir müdde şante
351. Döner dir bu emire bir kaç 'ayān
Eger rüşvet virilmez saña noķşān
- [15b] 352. Odur nāçār ider emrini tefvīz
Hem ider kıllet-i aḥvāle ta'rīz
353. İder teşmīr-i sāk ü sa'y-ı mevfūr
Bitürür maşlaḥat mesrūr u maḡrūr
354. Alur il-i nām ile şey'-i vāfir
Budur faḡri kişi kesbinde māhir
355. Yedirür bir niçe eşḡāşa anı
Ola şāyi' anuñla nām u şānı

356. Benim rŭḥım eyŭ olmaz bu vādi

İki ‘ālemde olur rŭ-sevādı

357. anā‘at eyle olma buña mā‘il

Budur ḥa andan evlā ola sā‘il

Fī zemmi’t-ama‘ ve ḥubbi’d-dŭnyā

358. Nie mŭmsik olur ūretde ān‘i

Aña ān‘i dinilmez ḥırūı mān‘i

359. anŭ‘ olanda olmaz buḥl u imsāk

İder evvel ama‘dan nefsinı pāk

360. ama‘ ‘aynı belādur merde nisbet

Belāsı odurur ednāsı zillet

361. ama‘la yıar ādem iki dārı

Olur menfŭr-ı ḥa maḡbŭd-ı yārı

362. ama‘dan neū‘āt ider her ḥasāis

Zuḥŭr ider ḥabāiūçŭn kenāis

363. Țama‘dandur olan ma‘mūl-ı menkūs

Mu‘arraş ȚarȚabān ya‘ni ki deyyūs

[16a] 364. Țama‘dandur iden ħāşā serīȚa

Cesāret eyleyen ȚaȚ‘-i ȚarīȚa

365. Eşeklerle gezen ol şāhid-i zūr

Mecālisde Țalıcı deff ü Țanbūr

366. Țama‘dandur kefen şoyıcı nebbāş

Olan sūĥre vū mađĥek merd-i Țallāş

367. Țama‘dandur olan ĥun ĥyār-ı cellād

Daĥi ol zālīm-i bī raĥm u bī-dād

368. Țama‘dandur müzevvir iş düzenler

Olan ĥāyīn-i sikke Țablezenler

369. Resūlullāĥ buyurdı kelm-i cāmi‘

Gerek iz‘ān ide her merd-i sāmi‘

370. İdüp nuşĥı zekīye ger baȚī’e

Ki dūnyā ĥubb-i r’esi her ĥaȚī’e

371. ana‘at muntic olur o meamid

Ki her biri mubeyyen ba-evahid

372. Bu cümleden biri cüd-ı seavet

Biri ‘iffet biri daı semahat

Fı beyanı’s-sea ve fazlıha

373. Seavet hüsn-i alaun biridür

Güzel aletdurur meda aridür

374. amu kesde seavet nik-i alet

Daı ‘ala olur cem‘ ola devlet

375. Saı oldur virür farz-ı zekati

Daı maliyye olan vacibati

[16b] 376. Daı isan ider itmez rehavet

O mevzi‘lerde kim dinür mürüvvet

377. Gözedür arabā cirān u emsal

İder vüs‘ince almaz girü her al

378. Şahîh nakl ile varîd-i haberdür
Sehâ cennet içinde bir şecerdür
379. Dutar andan saĥî destinde bir dâl
O dâl anı çeker cennete her ĥâl
380. Buĥul daĥi cehennemde şecerdür
Anı dutan varacaĥı saĥardur
381. Eyâ rûĥî beder sa'y it sehâya
Ĥudâ tevfiĥ ide vüs' ü rehâya
382. Sehâdan oldı mezmûm iki cānib
Gerek āqıl bile ola mücānib
383. Biri imsāk-i müfriĥ buĥl ü zınnet
Biri itlāf ü isrāf ü sefāhet

Fî zemmi'l-isrāf

384. Nice mezmûm ise añla muĥaşşır
Daĥi ezyed mezemmetde mübezzir

385. Anuñ zemminde nāṭıķ naşş-ı Kır'ān

Mübezzirler olur ihvān-ı şeyṭān

386. Beni medḥ eylesünler deyü ey yār

Mübezzir nāmına olma giriftār

387. Riyā için virilen olur isrāf

Menāhiye olan maşrūf-i itlāf

[17a] 388. Segāhet iki 'ālemde nedāmet

Düşer zülle ider ā'dā şemātet

389. Olur 'uqbāda zāid derd ü ḥasret

Niçün ḥayr itmedim fevt oldu fırsat

390. Hudā iḥsān ide 'abdīne ni'met

Gerekdür 'abde şākir ola elbet

391. Şükür budur rızāya ola maşrūf

Ki ol yirler ki şer'ān oldu ma'rūf

392. Veger ol māl ile kesb ola işyān

O dem itmiş olur na'māya küfrān

393. Saḥī ādem disünler diyü mālîk
Virüp iflāsa düşmesün [o] mālîk¹⁶

394. Mücerrebdür ki müsrif āḥiri kār
Olur müflis nazardan sâkıṭ idbār

395. Ba‘îd itsün bu ḥaşletden seni Ḥakk
Ġanî itsün daḥi şükre muvaffak

Fî beyāni’l-buḥl-i ve’l-imsāk

396. Z̄emāmîdendurur bil buḥl u imsāk
Diyem cān u peder ḥoş eyle idrāk

397. Buḥul oldur ki dünyā ḥubb-i ġālib
Edā itmez ferāîz ḳande vācib

398. Zekat ü fiṭre vü ḳurbānı itmez
Ḥudānuñ emri farz-ı ḥacca ğitmez

399. Mürüvvet eylemez ḥāl-i ‘ibāda
Arar ḳande ziyāde vār u bāde

¹⁶ Virüp iflāsa düşmesün [o] malik: Virüp iflāsa düşmesün malik M

[17b] 400. Terahhümle nazār itmez fakīre

Cevābı sâ'ile Allāh yitüre

401. Şatar 'ırzı virür cāna 'azābı

Ki naqş olmaya bir manķır hısābı

402. Yüzine tükürelər aña kâ'il

Hemān istemesün bir aqçe sâ'il

403. Benim rūhım bu haşletden ba'id ol

Edāyı farz-ı vācible sa'id ol

404. Mürüvvet it 'ibāde vüs'i maqđūr

Şaķın olma hasāset ile meşhur

Fī beyāni't-tevāzu'

405. Eyā rūh-ı peder it hüsni-i iķbāl

Diyem niçe neşāyih lāzımü'l-ķāl

406. Tevāzu'dur biri hayrū'l hışālũñ

O haşletle olur haķķa vişālũñ

407. Tevāzu‘ haşlet-i dervîş-i sâlik
Ki olmış kahrile nefsine mâlik
408. Kâmu halkı bilür merd-i Hudâdur
Dağı kendin bilür ‘âciz gedâdur
409. Ğurūr itmez ‘ucub yâ kibr u pindâr
İder taqşîre nisbet nefsi-i her-bâr
410. Tevāzu‘da gerekdür nefsi-i taḥkîr
‘İbādullâha ḥüsn-i zann u tevķîr
411. Gerekdür hażm-ı nefsile te‘âmül
Enâniyetle olmaya teķâbül

[18a] 412. ‘İbâda ḥüsn-i zannuñ ola ğâlib

Rızasın iste ol taḥşîle tğâlib

413. Nażar idüp ‘ibâda digim el-ḥakḳ

‘Azîz olmaları benden muḥakḳak

414. Ki zîrâ çok me‘âşî bende îlden

Baña anlardan evlâ olma kanden

415. Nice cā'iz diyem ben andan 'ālā
Hudā 'indinde belki benden evlā

416. Tevāzu' ehline her dilde yir var
İder maḥbūb anı o ḥüsn-i eṭvār

417. O bende kim 'ibād ider meveddet
Hudā rāzı olur ider maḥabbet

Fī zemmi'l-kibr-i ve'l-ğurūr

418. Tevāzu' cānibini oldı mezmūm
Diyem et levḥa'-i ḥāṭırda mersūm

419. Biri kibr ü ğurūr ile tefazzul
Biri zūll-i hevān ile tezellül

420. Zemāyimden kibir ğāyet eṣeddi
'Abid kimdür tecāvüz ide ḥaddi

421. İde pindār kāzib kendi özine
'İbādullāhı almaya gözine

422. Benim rŭhım bu haşletden ‘arī ol
Hudā-i mağbuż olmağdan berī ol

423. Hağāretle nazār itme ‘ibāda
Dime buña ne dirler bu ne zāde

[18b] 424. ‘İlim yoğ cāh u manşıb yoğ dağı māl¹⁷
Neseb yoğ hem hesab yoğ kuvvet-i kāl

425. Dinilmez bu mağūle şağşa insān
Şekil insān velīkin zat-ı hayvān

426. Cevāb it nefsiñe di māl u devlet
İder dŭnyā ricāli añna rağbet

427. ‘Azīz olmağ Hudā ‘indinde lāzım
Olur ‘āğıl anı tağşile ‘āzım

428. Bu mağmŭn ile vārid nazm-ı ağvem
Kim etğādur Hudā ‘indinde ekrem

¹⁷ ‘İlim yoğ cāh u manşıb yoğ dağı māl: ‘İlim yoğ u cāh u manşıb yoğ dağı māl M

429. Hudādan havfe dinür aṣl-ı taḳvā
Olur mı devlet ile kişi etḳā
430. ‘İlim dirseñ oḳuduñ kendüñ için
Anuñla ḥalkā kibr itmek neden çün
431. ‘Amelle olmaya ‘ilmüñ muḳārın
‘Azāb olur anuñçün saña yārın
432. ‘Amel olursa ḳalmaz sende pindār
Gider da‘vā gelür bil hazm u inkār
433. Bilesin cümle mü’minini iḥvān
Müsāvī cümlede İslām u imān
434. Tefāvüt-i māl u manşıbla dirse
Di anlar ādeme noḳşān bilürse
435. Menāşıbda ‘adālet lāzım itmek
Beḡāyet müşkil iş ḥaḳḳı gözetmek
436. Ḳamu irād u maşraf vizre merhūn
Alur virür ‘ibāda kendi medyūn

[19a] 437. Harām olduḡda mālın ḡālī ma‘lūm

Ḥelālī nādīri ḡūya ki ma‘dūm

438. Ḥelāl olmış seniñdür māl ile ne

‘Abeḡ anuñla kibr itmek bile ne

439. Bulınur niçe naḡrānī yehūdī

Ki senden çoḡ ola māl u nuḡūdi

440. Tekebbürle ‘ibāda itme ‘unvān

Ḳamu dillerde peydā olur ‘udvān

441. Çalıḡ nefse tevāzu‘ it ḡabī‘at

Dinildi ḡarḡ-ı külfet ḡüsn-i ülfet

442. Mecālisde gözetmek ḡadr-ı ‘ālī

Degilsin ḡaḡdı müfti mīr ü vālī

443. Gerekdür ‘ālemi elbette taḡdīm

Daḡı senden esīne eyle tekrīm

444. Mümāḡil olana it ḡüsn-i teklīf

Bedāhetle geçüp ḡaḡd itme taḡfīf

445. Şeref zātında varsa kiri onmaz
Güneş balçıkla mümkün mi şuvanmaz

446. Eger urı alāfatsa vücūduñ
Taşaddurda dinür fehm it udūduñ

447. İderseñ ger meādīre ri‘āyet
adir ehli bilür ger adri elbet

448. Tevāzu‘ ehline yok bu tekellüf
Teaddümde te‘ahurda ta‘assüf

449. Şadır ya keş-i kāh ‘inde seyyān
Budur ‘azmi ki azarda itme cān

[19b] 450. Mecālisde u‘uduñda edeb it
Ki erbāb-ı ma‘ārif rāhına git

451. Otur ya‘ni ki diz üzre mü‘eddeb
amu evza‘ u evāruñ müretteb

452. Dizüñ diküp yanın yanma melāda
Çevürüp egse gösterme ‘ibāda

453. Ța‘āmuñda kelāmuñda gözet rāh¹⁸

Gelicek nevbet-i vaqtüñ ol āgāh

Fī beyāni’t-tezellül ve zemmihi

454. Dimișdüñ hem tezellül haşlet-i sū

Ĥudā hıfz ide olmaya saña ĥū

455. Tevāzu‘ ĥaddini olmağ mücāviz

Temelluğ dinür aña ġayri cā’iz

456. İder dünyā ricāline tabaşbuş

Țu‘ūd için ider izne terabbuş

457. Varur erbāb-ı cāha dir ziyāret

Anı ‘izām ider kendin ĥağāret

458. Tevāzu‘ zann ider var ba‘z-ı aĥmağ

İder ba‘z-ı ĥasa tevcīh-i başmağ

459. Çü bildüñ küllü şey’ ĥükm-i Ĥudāda

Tezellül eylemek düşmez ‘ibāda

¹⁸ Ța‘āmuñda kelāmuñda gözet rāh: Ța‘āmuñda vü kelāmuñda gözet rāh M

460. Varursın ehl-i cāha bī-meşālih
Ġurūr ider olur senden müsāmiḥ

461. Oturursuñ berāber günşigāha
Olursın müntazır nīm ü nigāha

[20a] 462. Eger dir merḥabā yā ḥūş geldüñ
Feraḥ bulduñ ki cennetden yir alduñ

463. Bozılup ‘arz idesin şūr-ı ihlāş
İdesin ḥoş du‘ālar kendiñe ḥaş

464. Ġurūr ile ide lāf u güzāfi
Diyesin cān u dilden yoḳ ḥilāfi

465. Nizāmı ‘āleme da’ir ḥayālāt
Diye bundan bu çıkar var ‘alāmāt

466. Diyesin bu tedābire söz olmaz
Ḥayıf bu diḳḳat erbābı aranmaz

467. İde baḥş u aṭādan lāf [u] da‘vā¹⁹

Zihām-ı sa’ilinden ide şekvā

468. Diyesin devletüñ şükridür ihsān

Velī yüzüz çoğaldı azdı insān

469. Tamām oldu ḥurūfāt döndüñ ize

Diye biri nedür nef’iñ di bize

470. Ne ‘aḳlen var ne naḳlen var cevābı

Meger aḥmaḳ diye buldum şevābı

471. Meşālihçün varursañ eyle taḥfif

Ṭa‘āmı vaḳtine eyleme tevḳif

472. Her emri maşlaḥat olma pişirev

Żarūri maşlaḥat olduḳda mirev

473. Şaḳın faḳr ihtiyācuñ itme telmiḥ²⁰

Su’ālinde id istiḡnā ki terciḥ

¹⁹ İde baḥş u aṭādan lāf [u] da‘vā: İde baḥş u aṭādan lāf da‘vā M

²⁰ Şaḳın faḳr ihtiyācuñ itme telmiḥ: Şaḳın u faḳr ihtiyācuñ itme telmiḥ M

474. Hudānın fazlına it ‘itimādı
Kānā‘at kenzine et ictihādı

[20b] Fī beyāni’l-iḥlāş

475. Eyā rūḥ-ı peder tevcīh-i zıhn it
Seni bir ḥaşlete sevḳ eyliyem git

476. Güzel ḥaşletdurur her ‘abde lāzım
Riyādan kac ol iḥlāşa mülāzım

477. İki vechile lāzım ‘abde iḥlāş
Biri itmek ‘ibādet ḥālīka ḥāş

478. Biri beyn’el ḥalā’ik ola dilşāf
Kamu ḥālde kūzede rāh-ı inşāf

479. Riyā budur ider fazl u nevāfil
Budur ḫaşdı ola dünyāya vāşıl

480. İder ba‘zı fezāiller ziyāde
Murādı gösteriş ola ‘ibāda

481. Riyā ide anı ‘amāle taḥrīk
‘İbādetde ‘ibādı ide teşrīk
482. Bunuñla cezb ide ḳalb-i ‘ibādı
Ola ḥāşıl niçe dūnyā murādı
483. Diseñ mu‘ṭi u māni‘ kim ider ḥaḳ
‘İbādātın ‘ibāda ider aḥmaḳ
484. Bütün ‘ālem diseler eyü ādem
Muḳaddersiz viremez nışf-ı bādem
485. İder şori vera‘ çün ehl-i taḳvā
İdeler ḳādıya Ḥudāla fetvā
486. Bu vechile niżāmın bula kārı
Pes-i perde vura nice şikārı
- [21a] 487. Veyā şālih emīn diyü ide nās
Anı mālına yā ‘ırzına ḥarrās
488. Umulmaz zu‘mi ile ide ḥā’in
Neye fuŗşat bulursa ola kāin

489. La‘în oldem uya nefis ü hevāya

Vire mālī ve yā ‘ırzı tevāya

490. Riyā ğāyet ḥabīs-i ḥulq-ı sūnuñ

Ḳati müşkil olur taḥhiri bunuñ

491. Medāfi‘ler idersin ḳalbi taḥhır

Ki dirsın şā’ibe ḳalmadı ḳıtmır

492. Bulur bir vechile ḳalbe ḥafı rāh

Ḳovar ihlās-ı dilden ḥāh [u] nā-ḥāh²¹

493. Di nefse kim ḥalā’ik cümle muḥtāc

‘İbāduñ her murādı virmez intāc

494. ‘İbādāta Ḥudā olur mücāzı

‘İbāduñ aḥz u ‘iḥāsı mecāzı

495. Dinür şirk-i ḥafı şer‘ān riyāya

Belādur beñzemez sā’ir belāya

²¹ Ḳovar ihlās-ı dilden ḥāh [u] nā-ḥāh: Ḳovar ihlās-ı dilden ḥāh nā-ḥāh M

496. Bunuñ zarı kıati çokdur ‘ibāda
‘İbādet ħarmenin virür çü-bāda
497. Çeküp merĥamet ‘amellerle ecnās²²
Şavābın zāyi‘ idüp kıala iflās
498. Mürā’içün daĥi var özge maĥzūr
Olur aĥir ‘ibād içinde menfūr
499. Meşel dirler ki dil-şāfi degildür
Ĥulūşı yok hemān kıurı şekildür
- [21b] 500. Ki yok şübhe murāyı şūfi zerrāk
Bu sa’y-ı kūşış-i dinār-ı berrāk
501. Düşer yüzden olur maṭrūd-ı āĥir
Olur ĥā’ib iki ‘ālemde ĥāsir
502. Benim rūĥım çalış derde devāya
Müdāvim ol bunu dāf’i du‘āya

²² Çeküp merĥamet ‘amellerle ecnās: Çeküp merĥamet ‘ameller ile ecnās M

503. ‘Abidden nesne umma o riyāyı

udānuñ fazlına it ittikāyı

504. ulūş ihsān ide feyyāz-ı muṭlağ

Murā’yı zümresinden itmeye ağ

Fī beyāni’l-iḥlāş beyne’l-‘ibād bi-ma‘ne’l-istiḳāmetī

505. Dimişdüñ bir daḫi iḥlāş-ı cārı

‘İbāda nisbet olur ‘itibārı

506. Dimekdür kim gerek iḥlāş ‘ibāda

uşūşa ağğa rā’i ol ziyāde

507. Eḳārib āşinā cīrān u ullān

Bularla ülfet it şıdkile her ān

508. uzūrında ğıyābında berāber

ayır aşdı ola fikrūñ serāser

509. Eger ide bir emre istişāre

ulūş ile di budur buña çāre

510. Veger zarrı olursa eyle ikāz
Di zarrı var gerekdür bundan ‘irāz

511. Haber isterse söyle şıdķ-ı şāfī
Dimek cā’iz degilse ķo hilāfī

[22a] 512. Eger sırrı olursa itme ifşā
Veger menhūm olursa eyle haşā

513. Ki gūyā dīn u ‘ırzı mālī anuñ²³
Emānetdür yanıñda nice cānuñ

514. Şıyānet üzre ol hıfz eyle her ān
İrişmeye aña bir veche noķşān

515. Ola dostā zarar bir şey saña nef’
Ķo sen nef’i çalış zarrı ola def’

516. Düşer vaķti ķabūl it saña zarrı
Gözet dost hātırın[ı] bi’z-zarūri²⁴

²³ Ki gūyā dīn u ‘ırzı mālī anuñ: Ki gūyā dīn u ‘ırzı u mālī anuñ M

²⁴ Gözet dost hātırın[ı] bi’z-zarūri: Gözet dost hātırın bi’z-zarūri

517. Meger dostuñ murādı ola münker
Di bu olmaz olur bu şerre müncer
518. Mübāh olan emirde hātırı yār
Gözetmeñ mümkün olur çār nā-çār
519. Degil cā'iz olasin yār-ı yā dān
O emre kim olur Mevlāya 'işyān
520. Görüşmeñ ülfet ü şoḥbet ziyāret
Çamudan kaçduñ olmasun ticāret
521. Gerek olsun eḳārib yā ebā'id
Dime andan bize var mı fevā'id
522. Eḳāribde şıla şer'ile lāzım
Ecānibde şevābına ol 'āzım
523. Gerekdür müslimīne ḥubb-i fi'llāh
Ḥulūş ile te'āmül eyle her kāh
524. Müreḥḥec olmasun mañşib ya devlet
Di mü'mindür daḫi var ba'zı ülfet

[22b] 525. Bu ihlāşa muḳārin istiḳāmet
Olur zıddı nifāḳ u ğış hıyānet²⁵

526. Çü ihlāşa bular olur muḳābil
Nice mü'min olur bu vaz'a ḳā'il

527. Benim rūḥım gerek her ḥāle ihlāş
Olasın ḥālıḳıña bende-i ḥāş

Fī beyāni'l-istiḳāmet-i ve'ş-şıdḳ

528. Meḥāmidden bir oldı istiḳāmet²⁶
Aña menşe' olur dінде şalābet

529. Olur bu istiḳāmet şıdḳile tām
Daḫi 'ıffet emānet buña encām

530. Bu ḥaşletler ḳamu memdūḫ u mergüb
Dü 'ālemde olur mevşüfi maḫbüb

531. Beher ḥālünde ol şıdḳa mülāzım
Anı söyle ki olduñ aña cāzım

²⁵ Olur zıddı nifāḳ u ğış hıyānet: Olur zıddı nifāḳ u ğış u hıyānet M

²⁶ Meḥāmidden bir oldı istiḳāmet: Meḥāmidden biri oldı istiḳāmet M

532. Kelāma mezc ider [hem] dūrūğı²⁷

Ne rūḥ olur sözinde ne fūrūğı

533. Sözüne kimse itmez ‘itimādı

İki ‘ālemde olur rū-sevādı

534. Şehādetde olur merdūd-ı mecrūḥ

Ḥaber naql ide dirler ḳavl-i mercūḥ

535. Kimi var urılır kizbi yüzine

Dinūr kāzib özinedür sözüne

536. Kimi var iḥtişāmına dayanur

Budur zannı sözüne il inanur

[23a] 537. Kimi dir kimse yüzime durımaz

Ḥayā itmez hemān söyler aramaz

538. İder ba‘zı anı hezlile taḥsīn

Kimi sākıt olur ḳalbinde nefrīn

²⁷ Kelāma mezc ider [hem] dūrūğı: Kelāma mezc ider dūrūğı M

539. Kizib her bir kişide ‘ayb-ı mezmûm

Eşşed olur aña bir ola şehûm

540. Kizib havf u ‘acizden olur ekşer

Veyâ haşm-ı kavî destinde mużtar

541. Aña bir mübtelâ olmaz bu hâle

Olursa ğayret ider kizb-i kâle

542. Kizible kim ki şûret virdi işe

Düşer âhîr belâsı câna başa²⁸

543. Kimi leffâf olurlar herze kâzib

Sözinde nef’i yok bil zarrı ğâlib

544. Sefâhet meşreb olur bî-hamiyyet

Dimez tekzîb iderler yok mürüvvet

545. Kizibden aķbehidür şâhid-i zûr

Hudâ andan ide her mü’mini dûr

²⁸ Düşer âhîr belâsı câna başa: Düşer âhîr belâsı câna u başa M

546. İder az şey ile çok mālī zāyī‘

Veyā izhār-ı bāṭıl ḥaḳḳa mā‘ni‘

547. Alur cümlesinüñ vizri vebālin

Ḳıyāmetde göresin sū‘i ḥālin

548. Hele kizbüñ bināsı yoḳ devāmı

Hemān sā‘at zuhūr ider melāmı

549. Benim rūḥım çalıṣ it istiḳāmet

Sözün özüñ bir olsun bul selāmet

[23b] 550. Kişinüñ şıḳile dā‘im necātı

Selāmetdür ḥayātı hem memātı

Fī ri‘āyet-i ḥuḳūḳu’l-vālideyn

551. Naşayıḳdan biri budur gel ey yār

Gerekdür vālidīne olasın yār

552. Ne emr iderlerise it itā‘at²⁹
Meger kim ideler ‘iṣyāna da‘vet
553. Nehiy vārid bu veche naṣṣ-ı Qur‘ān
Dime sen anlara of eyle iz‘ān
554. ‘Uḳūḳ-ı vālidīn oldı kebīre
Şaḳın dillerin itme saña tire
555. Şaḳīḥ-i naḳlile vārid bu sūnnet
Analar ayağı altında cennet
556. Kim itdi nefsinı anlara tezlīl
Bu vechiñe ider cennātı taḥşīl
557. Rızāsı vālidīnūñ ‘ayn-ı devlet
Hem oldı inkisārı zūll ü nekbet
558. Ḥadīş ile bu ma‘nā oldı müşbet
‘Uḳūḳ iden bulur dünyāda elbet

²⁹ Ne emr iderlerise it itā‘at: Ne emr iderlerse it itā‘at M

559. K̄amu z̄enbe cezā ‘uḡbāya te’c̄il
‘Uḡūḡa hem olur d̄ünyāda ta’c̄il

560. Hele fikir eyle aḡvāl-i bidāyet
Ne veche itdiler saña ‘ināyet

561. Ki şulb-ı vālid oldı bedid āhuñ
Pes andan raḡm-i māder cāy-ı gāhuñ

[24a] 562. Çeküp şıḡlūñ götürdi niçe eyyām
Vücūd-ı nātuvānuñ buldı itmām

563. Ḥayāl eyle ne zaḡmetdür vilāyet
Niçeler cān virür bulur şehādet

564. Çü vaz’ itdi ḡadem başduñ cihāna
Segirtti müjdeciler ḡāne ḡāne

565. İştidiler ḡudūmuñ aḡrabālar
Gelüp tebr̄ik idüp dir merḡabālar

566. Seniçün buldı māder zār u ‘ārı
Ne veche eyledi raḡmetle yārı

567. İdüp ğaslile evvel pāk u t̄āhir
Levāzım her ne ise itdi hāzır
568. Geyürdiler libās-ı tāze vü ter
Ķāt ender Ķāt giyüp çün vird-i ezher
569. İdür māder müsāfir geldi ciy‘ān
Aña olmaz dirim illā ki pestān
570. Ne şefkatle saña virdi şerī ter
Hem itdi cilve gāhuñ hiçr-i māder
571. ‘Aķıķa ķaşd olup zebħ oldu ķurbān
Yediler aķrabā cırān u hullān
572. Giceler şubħ olunca oldu bī-dār
Ki giryān olmaya çekmeye āzār
573. Ħarām olur gözine hāb u raħat
Eger ħiss ide sende cüz’-i ‘illet
574. İder günde niçe kez levş-i taħhır
Ne istikrāh ider ne ğasle taķşır

[24b] 575. Aşar nice Һamā'ille temā'im

İşābet itmeye 'ayn-ı lemāim

576. Olur vaḳti dilersin Һu'me ü nān

Velī yoḳ muḍġa-ı tāb u dendān

577. Һa'āmuñ mazġ ider ta añla teshīl

Virür aġzıyla ider emri tekmīl

578. Saña nisbet vücūdı oldu bir ġūh

Ki itdūñ müttekā yoḳ ġam u endūh

579. Dü pestān oldu anda çeşme-sārı

Şer-i şiker olur anlara cārı

580. Ƙıyāmı vaḳti şadrı saña yaylāḳ

Ƙu'ūdında idersin ģicri Ƙışlāḳ

581. İder dāmān-ı ģicrīn cāy-ı temkīn

Dü faḣzini maḣadda penbe iken

582. İder mehd içre saña ḣāb-ġāhı

İder 'ālī ılıncaḳ ġāh u ġāhı

583. Bu hāl ile buyudur bir niçe sāl
Gelür vaḳti ider terbiye eṭfāl³⁰
584. O dem vālid kıyām ider işiñde
Hümāsı zıll-i devletdür başıñda
585. İder fehmüñ ḳader ta‘līm-i İslām
Daḫi lāzım edebler eyler ifhām
586. Bulur ider mu‘allim saña ta‘yīn
Mevā‘idler ider hem ecre tebyīn
587. Niyāz ider seniñçün aña her bār
Efendim sulṭānım dir niçe tekrār

[25a] 588. Kerem eyle uşāḳdur daḫi bilmez
Anı ḳorḳutmadıḳca gāhi olmaz

589. Velī te’dīb olur elbette acı
Olur aḫir saña ḫayr-ı du‘acı

³⁰ Gelür vaḳti ider terbiye eṭfāl: Gelür vaḳti iderler terbiye eṭfāl M

590. Veyā bir ferde kim ŧan‘atda ūstād

Seni tefvīz ider ma‘nāda evlād

591. İder ta‘līm-i ŧan‘at ūç ū beŧ sāl

İder sa‘y-ı belīĝ u naķŧ-ı ikmāl

592. İder kendi gibi ŧan‘atda māhir

Mahāretle olursın sen de zāhir

593. Bu yūzden aılur bāb-ı mekāsib

Olur hāŧıl anuñla her meṭālib

594. Ṭa‘āmuñda libāsıñda ne lāzım

Anı taḧŧıle olurlar mūlāzım

595. Ne dilerseñ huŧūle sa‘y iderler

Bulunmazsa ekerler biñ kederler

596. Gice gūndūz olurlar pāsüpānuñ

Ki bir keyd itmeyeler hāsıdānuñ

597. Veyā bulmaya fırŧat ehl-i ṭuĝyān

İriŧmeye me‘arrir levŧ-i dāmān

598. Bularuñ sa'y u lütfi ħadde gelmez
Ne mümkindür niçe vardur bilinmez

599. Yazalar niçe defter ehl-i aqlām
Peder māder ħuķūkı bulmaz itmām

600. Didüm bir bendedür deryāda ħaṭre
İderseñ 'ibrete kāfi bu ħadre

[25b] 601. Bu üslūba iriṣdüñ sen kemāle
Ya 'ilmile veyā devletle māla

602. Bu dünyā [kim] döner bu çarĥ-ı devvār³¹
Olur ma'kūs bu ħālet āħir-i kār

603. Virür gerdün-ı dūn [hem] buña intāc³²
Seni zī-māl ider anları muħtāc

604. Olursın sen ġanī ya devlet [ü] māl³³
Peder māder olur müzṭar'ul-aħvāl

³¹ Bu dünyā [kim] döner bu çarĥ-ı devvār: Bu dünyā döner bu çarĥ-ı devvār M

³² Virür gerdün-ı dūn [hem] buña intāc: Virür gerdün-ı dūn buña intāc M

³³ Olursın sen ġanī ya devlet [ü] māl: Olursın sen ġanī ya devlet māl M

605. Olursın sen tūvānā şāhib-i zūr

Olur anlar za‘īf ü pīr ü ma‘zūr

606. Hele bir kere fikr it vech-i inşāf

Ne vechile te‘ādül ola elţāf

607. Revā mı sen idesin zevķ u ‘işret

Çeke anlar ma‘āşa zīķ u ‘usret

608. Giyesin sen libās u pāk ü maķbūl

Giye anlar pelās u köhne mağsūl

609. Ŧa‘āmın ola şīrin ħarb-ı her bār

İde anlar ķurı nānile ifţār

610. Göresin her umūrıñı mükemmel

Umūrı anlaruñ mühmel mu‘aţţal³⁴

611. Saña şimdi budur lāzım olan ħāl

Diriğ olmaya anlardan cān u māl

³⁴ Umūrı anlaruñ mühmel mu‘aţţal: Umūrı anlaruñ mühmel ü mu‘aţţal M

612. Gerekdür zıkr ü fikrũn ola her ān
Peder māder olalar rāzı ŧũkrān

613. Olasın cān ile hı̄zmetde k̄ā'im
Gice gũndũz bu h̄ālet ũzre dā'im

[26a] 614. Velī pīrān olur ekṣer teng-i ṣarf
Olur āteṣ ṭokansa cũz'i bir ḥarf

615. Acı ṭatlu ne gelse dir lisāna
İder ḳalduḳ 'aceb kũti zamāna

616. Vaḳit evlādıdur ḥayra yaramaz
Peder māder nedũr ḥāṭır aramaz

617. Őaḳın bir ḥāl ile itme teḳābũl
Hemān ŧuḳlısız ol eyle te'āmũl

618. Saña lāzım du'āsı vũ rızāsı
Taḥammũldũr tezellũldũr verāsı

619. Ḥayātı ḥālī dindi oldu icmāl
Memātında du'ādur itme ihmāl

620. Ayırma nefsiñe olan du‘ādan
Dilerken mağfired rahmet Hudādan
621. Di *Rabbigfirli vağfir vālideyye*
Saña hāş it olursa emr-i dünyā
622. Oķu Qur‘ānı it hem hayr u ihsān
Şevābın anlara bahş eyle gör cān
623. Daħi sār zevi rahm eyle işfāk
Gözet her hālını it lütf u irfāk
624. Sürürü ile ol sen daħi mesrūr
Veyā zıkr-i cemīli ola mezkūr
625. Veger ğamnāk olursa sende ğamgīn
Teselli eyle tā ğam ola teskīn
626. Heme vech-i ḥasenle it te‘āmül
Ki sū‘e sū’ [ile] itme tekābül³⁵

³⁵ Ki sū‘e sū’ [ile] itme tekābül: Ki sū‘e sū’ itme tekābül M

- [26b] 627. Su'āline cevāb it hūsn-i ta'bīr
Huşūnetle kulūbı itme tekdīr
628. Hılāfı haqq eger haşm ola zāhir
Te'āvün eyle ol Haqqā müzāhir
629. Zuhūr itse ger andan şey'-i münker
Çalış def'a eger āraş ide zarr
630. Pes andan it aña pend-i münāsib
Getür ba'zı meşel ba'zı menāqıb
631. Niçün itdün bu işi bilmedim ben
Degil lāyık hele fikr eyle bir sen
632. İşiden faşl ider idüp melāmet
Daği müşkil olur yevm-i kıyāmet
633. Hele bu def'a oldı bār-ı gayrı
Hudā itmeye olmaya zuhūrı
634. Beşerdür 'işyāna ider cesāret
Velī aħır olur elbet nedāmet

635. Tenaşşuḥ itdi it ikrām-ı zāid
Ta‘annüd eyledi sende o bā‘id³⁶

Fī beyāni’l-nuşḥ ve zemmi’l-ḥased

636. Naşāyihden biri nuşḥ u naşīḥat
‘İbād-ı müslimīne ḥayr-ı ḥaşlet

637. Nuşuḥ budur ḥayır şanmak ‘ibāda
Beḳā-yı ni‘metile ya ziyāde

638. Ki bir müslimde göre ḥayr u ni‘met
Olur memnūn daḫi olsa ziyādet

- [27a] 639. Daḫi her emre olur ḥayra sâ‘ī
Budur ḳaşdı ola ḥaḳḳa murā‘ī

640. Sever bir mü‘mine ḥayr ola ḥāşıl
Veyā bir devlet-i ‘uzmāya vāşıl

641. Büyük ḥaşlet durur fehm eyle ey cān
Ḥudā sevdiği ḳula ider iḥsān

³⁶ Ta‘annüd eyledi sende o bā‘id: Ta‘annüd eyledi sende ol bā‘id M

642. Bunuñ zıddı Һaseddür Һaşlet-i sū
Ki āfāt-ı Һulūbıñ eşna‘-yı bū

Fī beyāni’l-Һased ve zemmihi

643. Һasūd oldur göre bir kesde ni‘met
Zevālınden ider Һāşıl meserret

644. Göre maҺsūdı irmiş māl u cāha
Olur mağmūm virür cānı tebāha

645. Һuşūşen aҺrabāda ya ola cār
Göre ni‘met tezāyüd üzre her bār

646. Һasedden Һāşıl ider bir ‘adāvet
İder dā’im anı faşl u mezemmet

647. Gice gündüz bu fikr ile olur zār
Firāş-ı raҺat olur kendine Һār

648. Ne vechile olur bunuñ zevāli
‘Aceb bulmadı mı daҺi kemāli

649. İlüñ ni‘meti ile kendi mağmūm
‘Azāb-ı uḡrevī mev‘ūd [u] ma‘lūm³⁷

650. Kimi ṭamma‘ olur dir ki o ni‘met
Gide andan gele kendine nevbet

[27b] 651. Benim rūḡım bu ḡaşlet ṣūm-ı ḡaşlet
Gelürse ḡalbe def‘a eyle diḡḡat

652. Ḥudā ḡikmetle itmiş rızḡ-ı taḡsīm
Gerekdür ‘abd ola emrine teslīm

653. Ḥudādur rāzıḡ-ı cümle ‘avālim
Ki hiç kes ḡayrıya olmaz mezāḡım

654. Ki ni‘mā-yı ilāḡı bī-nihāye
Saña hem ḡayrıya ider kifāye

655. Niḡün ḡayruñ zevālin isteyesin
Gerekdür ḡaḡḡı añlayup bilesin

³⁷ ‘Azāb-ı uḡrevī mev‘ūd [u] ma‘lūm: Azāb-ı uḡrevī mev‘ūd ma‘lūm M

656. Kimi dir istemem ben h atırım hoş
Hem n andan gide dest-i  ala boş
657. Bu a menşe' didiler h bő [u] t ynet³⁸
İder ihl k kime olsa tabi'at
658. Bunu   amdan hal őa va ti yo dur
Ki   n na'm -yı ha   kullarda  o dur
659. Biri var  ib ta din r oldu c 'iz
Őa ın olma o r tbe b -mu  viz
660. Budur  ib ta ola  albi nde mu mer
'Aceb olmuş ola őoyle mu adder
661. F l nu  ni'meti emő l-i ni'met
Benimde olsa ha   ider tabi'at
662. T leb 'am l-i hayra olsa memd h
Um rı d nyev  olursa merc h

³⁸ Bu a menşe' didiler h bő [u] t ynet: Bu a menşe' didiler h bő t ynet M

663. Hasedden kaç hayır şan cümle nāsa

Görüp ni‘mā-yı ilde düşme yāsa

[28a] 664. Aña çok mübtelā ‘ālimler olur

Fülān niçün ‘ilimle şöret alır

665. Kimi dir kim fülānuñ çok cihātı

‘Aceb kıanmaz eger işse fūrātı

666. Kimi dir rağbet ider aña sulṭān

‘Aceb yaşar ki içmiş āb-ı hayvān

667. Kimi dir ṭālib-i dersine rāğib

Bu vechile olur aqrāna ġālib

668. Gelür hāṭırına ol olsa medfū‘

Olur şānım benimde eyle merfū‘

669. Gerek ‘ālim ide ḥālin tefekkür

Ne niyyetle okudı ide tezekkür

670. Eger ‘uqbā içinse sa‘y u zaḥmet

Ne lāzım arayam ben şān u şöret

671. Diyem dünyā içündür nice inşāf

Tamām-ı ömri itdim bunda itlāf

672. Çü niyyet muhteliṭ amma ḥülāşa

Çalışdum nefs-i zulmetden ḥalāşa

673. Hidāyet eyleyüp hem ‘avn ü yāri

‘İlimden bende iḥsān itdi bārı

674. Eger ṭālim olursa ḥadd-i imkān

Oḡudam bildiğim olmaya kitmān

675. Veger olmazsa lāzımı tedārik

Arayam ṭālibi idem tehālūk

676. Budur maḡşad ‘ilim ‘ālim çoğalsun

Kimi enfa‘ bilürler andan alşun

[28b] 677. Gerek ‘ilim gerek māl u gerek cāh

Ḳamu taḡdīr ile virmişdür Allāh

Fî beyāni'l-ḥayā' ve medḥihā

678. Eyā rūḥ-ı peder hem nūr-ı dīde
Diyem bir daḥi var ḥulḳ-ı ḥamīde

679. Ḥayādur kim *mine'l-īmān* aña şān
Kelāmı diñle aña eyle iḳān

680. Ḥayā evvel gerek bār-ı Ḥudādan
İkincisi Resūl-ı kibriyādan

681. Dimekdür münkerāti terk ü inkār
Evāmirle 'amel itmek ne kim var

682. Resūluñ sünneti ile ol 'āmil
Emānet bārını olduñ çü ḥāmīl

683. Daḥi lāzım ḥayā ḥulḳ-ı Ḥudādan
Ki meşrū'āt olandan mā'adādan

684. Ḥayā oldur ḳabāyiḥden utanmaḳ
Degil şer'ī medāyiḥden utanmaḳ

685. Meşel ya‘ni ezān veyā iķāmet

Olur bunlarda utanmaq ħacālet

686. Ħayā dinmez o ħaşlet oldı mezmūm

Anuñ def‘ine sa‘y it olma mersūm

Fī zikri‘l-vaķāĥat-i zıddu‘l-ĥayā‘

687. Ħayānuñ zıddı var dinür vaķāĥat

Utanmazlıkdurur idüp ķabāĥat

[29a] 688. Ķabāyih işler ādemden utanmaz

Duyulmaķdan [yerilmekden] gücenmez³⁹

689. Deli nāmın taķınur ba‘zı bedkār

Olur faĥri şanur ma‘füvvü‘l-eṭvār

690. Ki ref‘-i şavt ider sūķ u soķaķda

Güler ĥalk[ın] içinde hem ayaķda⁴⁰

691. Olur gāhice sūĥre ĥalka maḍĥek

İder ba‘zı anı kesbine meslek

³⁹ Duyulmaķdan [yerilmekden] gücenmez: Duyulmaķdan gücenmez M

⁴⁰ Güler ĥalk[ın] içinde hem ayaķda: Güler ĥalk içinde hem ayaķda M

692. İder nice rezā'il irtikābı
Hayā itmez yüzinde yok çü ābı
693. Olur ba'zı hayāsız zarṭa zenler
Ki söyler küfri fuḥşı ḥalṭa zenler⁴¹
694. Güler bicā ider hem ḳahḳahalar
Uyarlar ba'zı esfe bī-nihālar
695. Olur gāhi gider dīn ü nigāhı
Bu ḥaşlet şāḥibi bulmaz felāhı
696. İder furṭa vü lāfı yok teḥāşī
Berāber farkı yok şulḥ u şavaşı
697. Gehi ta'rīz ider gelüp geçene
Ḥuşūşa kendi netninden ḳaçana
698. Bu vechile ider eṭrāfi tekdīr
O vaḳte kim irişür ḥükm-i taḳdīr

⁴¹ Ki söyler küfri fuḥşı ḥalṭa zenler: Ki söyler küfri vü fuḥşı ḥalṭa zenler M

699. Benim rŭhım bu haşletden id ‘irāz

Helāk ider kişi bī işbu emrāz

700. Gider dīni vŭ ‘ırzı hem vaķārı

‘İbād içre hem olmaz ‘itibārı

[29b] 701. Gören ‘ākıl ider ibā u nefret

Kaçılur cīfeden bā sa’y u sŭr‘at

702. Giyer ba‘zı erācif şāl u şalvar

Kesim çerker varuş bir taraf eţvār

703. Bıyıkda desti ya şalvar cibinde

Yanın yatur çŭ zaĥmet var dibinde

704. Ĥayāsız gözine almaz ‘ibādı

Arar dā‘im şer-i şŭr-ı fesādı

705. İder kaçdı ‘ibāda ĥubşın iĥbār

İçer ĥamrı ider sŭķ içre izĥār

706. İder iza ‘ibādı netn ũ fuĥşı

Ūrŭr durmaz çŭ seg kim kevn-i vahşi

707. Bu vadiden dönüp itmezse inşâf

Ḥudâ kahrile itsün anı itlâf

708. Benim rûḥım ḥayâ olsun şî‘ârũñ

‘İbâd içre ola ‘izz [u] vaḳâruñ⁴²

709. Edeb it rıfķile söyle kelâmı

Edâ it lütfile ḳaşd ü merâmı

710. Ki herkesden ḥayâ maṭlûb senden

Ḥuṣûṣa ‘âlim ü şâliḥ esenden

711. Ḥayâ îcâb iderse rızķa noḳşân

Ḥayâ cânibi olsun saña rüçḥân

712. Ki bâr-ı minneti götürmeden ḥüş

Gelür ḳalursa hemyânuñ tehi boş

Fî beyâni’l-ḥilm-i ve’l-ğazab

[30a] 713. Diyim saña işit bir ḥayr-ı ḥaşlet

Gerek her müslime ola ṭabî‘at

⁴² ‘İbâd içre ola ‘izz [u] vaḳâruñ: ‘İbâd içre ola ‘izz vaḳâruñ M

714. H̄ilimdür sa'y [u] kũşış it h̄alim ol⁴³

Heme dürlü belâlardan selim ol

715. H̄alim olan darılmaz def' olur şer

Emin olur anuñçün ağrılmaz ser

716. Vefi medhe h̄alim ismi Hudâdur

Daği vaşf-ı nebiyyi müctebâdur

717. Anuñ zıddı ğazab oldu tehevür⁴⁴

Ğazab müştred olur gider tedebbür

718. İder işler ki güya oldu mecnün

Yıkar hem dîn ü dünyâsın o mağbün

719. Budur hemi ola maqşûdı her bâr

Veger olmaz ğazabdan tuşışur nâr

720. İder hâşâ küfür ya katl ü taqşir

Nihâyet ya kışâş u cürm ü ta'zir

⁴³ H̄ilimdür sa'y [u] kũşış it h̄alim ol: H̄ilimdür sa'y kũşış it h̄alim ol M

⁴⁴ Anuñ zıddı ğazab oldu tehevür: Anuñ zıddı ğazab ki oldu tehevür M

721. Buña munşe' olur kibr ü 'ucub cāh⁴⁵

Budur 'azmi bula her maqşada rāh

722. Diyem olmaya bu iş cāha noqşān

Gerek ola hılāf u haqq-ı yeksān

723. Eger olmazsa 'ālem başına teng

Tehevürle suger suler ider ceng

724. Ğurūr-ı māl ü manşıbla çü Nemrūd

Budur 'azmi murādı ola mevcūd

725. 'Abid lāzım bile kendini 'āciz

Ğurūrıla olmaya haddin mücāviz⁴⁶

[30b] 726. Diye 'abduñ elinde nesne yoqdur

Eger 'abdım bu da'vā baña çoqdur

727. Teselli eyleyüp dir merd-i kāmil

Muqadder olmamış olmadı hāşıl

⁴⁵ Buña munşe' olur kibr ü 'ucub cāh: Buña munşe' olur kibr ü 'ucub u cāh M

⁴⁶ Ğurūrıla olmaya haddin mücāviz: Ğurūr ile olmaya haddin mücāviz M

728. Resüllullāh buyurdı eyle iz‘ān
Ġazabla fāşid olur didi imān
729. ‘Asel āsā anı sabr itdi ifsād
Bunı fehm eyle yiter saña irşād
730. Ġazab bunda tehevür ma‘nisine
Didim sāiķ tehevür ma‘nisi ne
731. Ġazab gāhice olur ħayr-ı ħaşlet
Cihād içre veyāħud def‘-i bid‘at
732. Ġazabdan rütbe‘-i müşted tehevür
Odur mezmüm gerek farķa tefekkür
733. Ġazabla ħāşıl olur çün şecā‘at
Bu vechile olur hem ħayr-ı ħaşlet

Fī medħi‘ş-şecā‘at

734. Şecā‘at ħüsn-i aħlāk içre erfa‘
Kıvām-ı millet-i İslāma enfa‘

735. ‘İlim evvel ikincisi şecā‘at
Bularla hāşıl olur dīne nuşret

736. Şecā‘atdür şî‘ārı ehl-i İslām
Şecā‘atle olur icrā-yı aḥkām

737. Şecā‘atle iderler def‘-i münker
Şecā‘at şāḥibi elṭāfa mazḥar

[31a] 738. Şecā‘atle olurlar ḥaḳḳa nāşır
Şecā‘atle iderler zecr-i fācır

739. Şecā‘atle olur taḥḥīr-i bülḍān
Şecā‘atle olur meydān-ı merdān

740. Muḥaşşal ḥayr-ı ḥaşlet kāmiline
Daḥi ‘ālā ğuzāt-ı müslimine

Fī beyāni’l-cübni ve zemmiḥi

741. Cübündür bu şecā‘at zıddı ḥaşlet
Köti ḥaşlet dinür ḳorḳaḳ çü ‘avret

742. Z̄emimedür abul itmez anı merd

İki vatı eed olur idem serd

743. Biri arb ire kâfirden giridân

Biri avfen kelâm-ı aı kitmân

744. Kebiredür bunuñ her biri ma‘lûm

Buña bād-ı cübündür ul-ı mezmûm

745. Ecel tadîr ile var buña îmân

ıtâl ire neden avf u hisâmân

746. Di nefse ger muadderse ehâdet

Ecel bir bunda var fazl u sa‘âdet

747. Göresin emr-i bid‘at fi‘l-i münker

Veyâ zâlim elinde biri muzar

748. Dimeyesin nedür bu zulm u bid‘at

Bunu terk it bunuñ oñı veâmet

749. Gözedüp âırını ya ola tersân

Veyâ irimeye nef‘îne noân

- [31b] 750. Sükût idüp dimezsın haqq kelâmı
Qabûl itdüñ dü-‘âlemde melâmı
751. Nicesi dir degil baña zarûrî
Gerekdür herkese kendi umûrı
752. İliçün ağlayanuñ gözi yaşı
Meşel dinmez niçün idem şavaşı
753. Cebândur geh müdâra gâh ider ters
Qabûl ider dine şeytân-ı ahras
754. Didim bir ferd-i hüş ma‘nen mü‘vâlif
Veli vezni bu manzûme muhâlif

El-beyt

755. *Emir ma‘rûf-ı nehyi münker* ol merd-i ğayûr
Anuñçün nazm-ı Qur‘ân didi *min ‘azmü’l-umûr*⁴⁷
756. Benim rûhım cesûr ol haqq kelâma
Müheyyâ olma ateşden licâma

⁴⁷ Eserde vezni farklı olan tek beyit.

757. Kelāmı ھاqqı di olma müdāhin
Hudā ‘azze olur ھاqqā mu‘āvin
758. Di ھاqq budur ‘azimet kāmil olsun
Eger dünyā girü qalursa qalsun
759. Aransa vaqtimizde şimdi bī kes
Kelām-ı ھاqqdur añla bu qadar bes
760. Bu veche tıtdı ‘ālem yüz ھاarāba
Ki ھاvf-i cān olur qavl-i şavāba
761. Hudā encām-ı ھاyr ide ‘ibāda
Vaqit nazuñ götürmez söz ziyāde

[32a] Fī ھاtimetri’l-veşāyā

762. Eya rūh-ı peder tıt baña gūşuñ
Dañi ğafletden iķāz ile hūşuñ
763. Didim nazmile bir niçe veşāyā
Ki her biri çü bir ‘ıkd-ı şüreyyā

764. Muzammen her biri h l k-ı h m de

Sa a ehem elzemd r c mleside

765. O uyup a layup ‘ mil olasın

Ki d ny  a hret fevzi bulasın

766. Ehem elzem dimen n vechi budur

Ki g yet bunlaru n azd dı s dur

767. Didiler kim rez ’ilden yedisi

H b ’is  mmeh tid r  amusı

768. Bular k frile bid‘at bu l u isr f

H sed kibr   riy  u  yidi ev  f⁴⁸

769. O kim p k itdi dilin bu yediden

Hem n p k oldu g ya her rediden

770. O u sa‘y it ola ma şad mu a  ak

‘Amel itmege olasın muvaffa 

⁴⁸ H sed kibr   riy  u  yidi ev  f: H sed   kibr   riy  u  yidi ev  f M

771. Budur Hakkdan niyāzım ide ihsān
Saña evvel zeka vü fehm ü iz‘ān
772. Dağı taḥşil-i ‘ilme ola sâ’ik
Olasın sa’y ile ṭullāba fâik
773. ‘Ömür ihsān ide çok ṭul-i eyyām
Oğuyup oğudasın nice ‘avām
- [32b] 774. Vire rızkuñ ḥelāl ü ṭib u vāsī‘
Vire ‘ilmi ola hem ‘ilmi nāfi‘
775. Olasın ḥüsn-i aḥlākile maḥbūb
Bu vechile kamu dillerde mergūb
776. Olunca ‘ömr-i āḥir vaqt-i rıḥlet
Vire ḥüsn-i ḥitāmı ide raḥmet
777. İde hem ben faķire lütf u ihsān
Bi-ḥüsn-i ḥātıme bā-‘afv u gufrān
778. Ararken nazmına tārīḥ-i sāmih
Bu geldi tārīḥ eyü nazm-ı nāşih

779. Şalât-ı ھاqq Resûl-i kibriyāya

Daḡī şaḡb-ı nücûm [u] ihtidāya⁴⁹

Temmeti'r-risāletü'ş-şerīfe li-ḡazreti Mevlānā ve semiyy Nebiyyinā Muḡammedi'l-
muḡtār şalavātu'l-lāhi 'aleyhi ve 'alā ālihi'l-āhyār eş-şehīr bī-Müftizāde veffaḡahu'l-lāh

Fī'd-dāreyni li-mā erāde

Fī 12 Zilhicce 1157 senesi

⁴⁹ Daḡī şaḡb-ı nücûm [u] ihtidāya: Daḡī şaḡb-ı nücûm ihtidāya M

SONUÇ

SONUÇ

İnsanoğlu yaratılışı gereği acziyet sahibidir. Hem bu dünya hem de ahiret yaşantısı için bir rehber, bir kılavuza, bir yönlendiriciye ihtiyacı vardır. İşte bu yüzdendir ki Allah, kullarını başıboş bırakmamış, onlara kutsal kitaplar ve bu kitapların muhtevasına yaşantısıyla örnek teşkil eden peygamberler göndermiştir. Bu uyarıcılarla amaç, insanoğlunun alacağı öğütlerle, nasihatlerle, derslerle yaşantısına çekidüzen vermesidir. Dinî olarak kısaca bu şekilde sağlam bir altyapıya sahip olan nasihat, insanın olgunlaşması ve yanlışa düşmemesindeki en önemli vesilelerden biridir. Dinin, edebiyatın en temel kaynaklarından biri olduğu düşünüldüğünde, İşlam dininin de edebiyatımıza etki ediyor olması şüphesiz bir gerçektir. Hâl böyle olunca, dinî kaynaklı bir tür olan pend-nâme de edebiyatımız içinde kendine kolayca yer bulabilmiştir. Çünkü edebiyat, insanı bedenlen olmasa da ruhen doyuran, gerçek ve hayal dünyasını bir arada içinde bulundurabilen, insana yaşamayı sevdiren bir sanat dalıdır. Tabii ki edebiyat, bütün bunları günlük konuşma diliyle değil, sanatsal bir söylemle gerçekteştirmektedir. Pend-nâme türü de edebiyatın bu süzgecinden geçerek kendine sağlam bir yer edinmiştir.

Genel itibarıyla pend-nâme türüyle alakalı olan bu çalışmada;

- *Levh-nâme*'yi ilim camiasına tanıtmak,
- *Levh-nâme*'ye bir pend-nâme kimliği kazandırmak,
- Eserin gerçek müellifini, ortaya çıkarabilmek,
- Pend-nâme türüyle alakalı bilgi vermek,
- Türk İşlam Edebiyatı'nda kaleme alınan pend-nâmeleri bir araya getirmek,

gibi konular hedeflenmiştir. Bu hedefler sonucu; *Levh-nâme*, hem transkripsiyon yöntemiyle hem de muhtevası ortaya konularak tanıtılmış; eserin muhtevasından hareketle bir pend-nâme olduğu gösterilmiş; eserin gerçek müellifi, ispatlanmaya çalışılmış; pend-nâmeler hakkında kaynaklar taranarak tür hakkında bilgi verilmiş ve yine konu hakkındaki çalışmalar incelenerek bu türde kaleme alınmış Türk İşlam Edebiyatı ürünleri, tablo hâlinde verilmiştir.

Çalışma içerisinde, sonuç bölümünde bahsedilecek dikkate değer en önemli üç husus şöyledir; pend-nâme türüne ait eserlerin bir araya getirilip tablo hâlinde sunulması, daha önceki pend-nâme çalışmalarında adı geçmeyen bir eser olan *Levh-nâme*'ye bir pend-nâme hüviyeti kazandırılıyor olması ve eserin kütüphane kayıtlarında yanlış bir şekilde yer alan müellif bilgisinin aydınlatılıyor olmasıdır.

Daha önce yapılmış olan pend-nâme çalışmaları incelendiğinde, genellikle türe ait bilgilerin verilmesinin ardından yüzyıllara göre birkaç pend-nâme örneği gösterilmiştir. Ağırlıklı olarak Attâr'ın *Pendnâme*'si ve Nâbî'nin *Hayriyye*'si üzerinde durulmuştur. Bu tezde, yapılan bu çalışmaları tekrar etmemek ve yeni bir şeyler ortaya koyabilmek için, detaylı bir tarama yapıp pend-nâme türündeki eserler bir araya getirilerek yüzyıllara göre tasnif edilmiş geniş bir tablo oluşturulmaya çalışılmıştır. Pend-nâme, edebiyatımızda ayrı bir tür olarak kabul edildiği için, bu tabloya siyaset-nâme, fütüvvet-nâme ve ahlak kitabı özelliği taşıyan eserler alınmamıştır. Tabii ki hazırlanan bu tablo, kati anlamda doğru ve değişmeyecek bir çalışma değildir. Pend-nâme konusu hakkında ilerleyen dönemlerde, farklı araştırmacılar tarafından yapılacak olan yeni çalışmalarla birlikte, hazırlanan bu tabloda eklemeler, düzeltmeler ya da çıkartmalar yapılması pek tabii olacaktır.

Ülkemizde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yer alan yazma eser kütüphanelerinde, *Levh-nâme* gibi yüzlerce, binlerce eser gün yüzüne çıkmayı beklemektedir. Bir inceleme-metin çalışması ile birlikte, koca bir okyanustan az da olsa bir bardak suyu içilebilir hâle getirmek, mutluluk kaynağı olacaktır. Elbette bu çalışma, ne bir müellifin ne bir müstensihin ne de bir hattatın emeğinden değerlidir. Bu tezle birlikte yalnızca bu eserin ilim camiasına tanıtılması ve edebiyat dünyasının istifadesine sunulması hususunda gurur duyulacaktır.

Son olarak bahsedilecek husus, kütüphane katalog kayıtlarının da yanlış olabileceği konusudur. Bu durumun birebir somut örneği, çalışmanın Müellifin Hayatı ve Eserleri bölümünde ortaya koyulmaya çalışılan savdır. Sadece bir kelimenin yanlış okunması sonucu, ortaya büyük yanlışlıklar çıkabilmektedir. Buradaki hata sadece kütüphane görevlilerine ait değildir. Kütüphanecilerin görevi tasnif etmek, araştırmacıların görevi ise tashih etmektir. Kayıtlardaki hata ve yanlışlıkların giderilmesi için, araştırmacıların eserlerle birebir ilgilenmesi gerekmektedir. Ancak

yazma eserler için önemli olan asıl nokta, kütüphanecilerin ve araştırmacıların üzerlerine düşen sorumluluğu ayrı ayrı yerine getirmeleridir. Yazma eserler, değerlerini bulabilmeleri için bu iki grubun çalışmalarına muhtaçtır. Kütüphaneci tasnif edip araştırmacı çalışmazsa eserler raflarda tozlanmaya mahkûm kalacaktır. Kütüphanecinin çalışmadığı durumda ise zaten araştırmacılar, esere ulaşamayacaktır. Bu yüzden, kültür tarihimizde önemli bir yeri olan yazma esere gereken önemin verilebilmesi için, herkesin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

BALCI Musa, *İslâm Öncesi Fars Öğüt Edebiyatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum, 2013.

BEYDEBÂ, *Kelile ve Dimne*, Hazırlayan: Selâhaddin Alpay - Önsöz ve Takrîzler: Ali Nihad Tarlan, Ahmet Kabaklı, Mustafa Yazgan, İstanbul, Bedir Yayınları, 1998.

CANIM Rıdvan, “*Pendnâmeler Ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları*”, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. III, Samsun, 1988, ss. 153-159.

ÇINAR Bekir, “*Mantukî'nin Nasihatnâmesi*”, TÜBAR, S. 35, Niğde, 2014, ss. 85-98.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.

DİKMEN Melek, “*Nasihat Edebiyatına Dair Bir Eser: Sa'dî'nin Pendnâmesi*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 9, S. 43, 2016, ss. 166-184.

DİKMEN Melek, ÇETİN Kâmile, “*Oğula Hitaben Yazılmış Bir Nasihatname: Harputlu Ömer Naim ve Manzume-i Na'îmiyyesi*”, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu, Elazığ, 2015, ss. 423-437.

ERCİLASUN Ahmet Bican, *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2016.

ERGİN Muharrem, *Orhun Abideleri*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 2010.

GÜNGÖR Zülfikar, *Türk-İslâm Edebiyatı El Kitabı*, Editör: Ali Yılmaz, Ankara, Grafiker Yayınları, 2015.

KALKANDELEN Hilâl, “*Pendnâmeler Işığında İnsânî Değerler*”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 43, Erzurum, 2015, ss. 286-305.

KAPLAN Mahmut, *Hayriyye- Nâbî*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2008.

KAPLAN Mahmut, “*Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler*”, Türkler, S. 11, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 791-805.

KEMİKLİ Bilal, *Türk İslâm Edebiyatı Giriş*, Bursa, Emin Yayınları, 2015.

LEVEND Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1984.

LEVEND Agâh Sırrı, “*Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız*”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Sayı: 234, Ankara, 1964, ss. 89-115.

ORAK Kadriye Yılmaz, BERKÖZ Mahmut, “*Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü*”, Türkiyat Mecmuası, C. XXIII, S. 2, İstanbul, 2013, ss. 207-232

PAKSOY Kezban, *Bursevî İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Kayseri, 2012.

PALA İskender, “*Nasihatnâme*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. XXXII, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın ve Matbaacılık, 2006, ss. 409-410.

SÜMBÜLLÜ Yusuf Ziya, “*Türk-İslam Kültüründe Nasihatnâme İçerikli Eserlere Genel Bakış*”, Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı:2, 2015, ss. 1-7.

SÜREYYA Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, C. VI, Hazırlayan: Nuri Akbayar, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

TÂHİR Bursalı Mehmed, *Osmanlı Müellifleri*, C. III, Hazırlayan: A. Fikri Yavuz – İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınevi, 1972.

ULUCAN Mehmet, “*Türk Kültür ve Edebiyatında Pend (Öğüt) Geleneği*”, Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri, Adana, 2012, ss. 214-223.

YAZAR Sadık, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), İstanbul, 2011.

YENİTERZİ Emine, “*Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler*”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. X, S. 10, İstanbul, Bilim ve Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007, ss. 433-468.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Ömer Faruk Yiğiterol
Tez Adı	Türk İslam Edebiyatı'nda Pend-nâmeler ve Levh-nâme: İnceleme - Metin
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Bilal Kemikli
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :

İmza :